

DANSK FOLKEMUSEUMS VIRKSOMHED

I FINANSAARENE 1928—29 OG 1929—30.

I forrige Aarsberetning er Spørgsmaalet om den forestaaende Ordning af Museets Bygningsforhold og af Frilandsafdelingens Udformning berørt, og det er fremhævet, at Drøftelsen har drejet sig om to forskellige Principper for en endelig Ordning: Dansk Folkemuseum maatte enten forenes med sin Frilandsafdeling, der i saa Fald maatte flyttes til en mere central Plads, eller anbringes i Forbindelse med Nationalmuseets danske Samlinger. Den første Tanke, der oprindeligt er opstaaet hos Museets Grundlægger, Bernhard Olsen, og som bl. a. dikteredes af Ønsket om at søge at gøre Museet saa vidt muligt selverhvervende, genopvakttes, da Folke- og Frilandsmuseets Embedsmænd i Fællesskab fremsatte den af Museumsinspektør Kai Uldall udkastede Plan om at forene disse administrativt sammenhørende Museer paa Statens Grunde mellem Roskildevej, Frederiksberg Have og Haveselskabets Have¹⁾. Tanken om at lægge Folkemuseet uden Frilandsafdelingen sammen med Nationalmuseet var stærkt fremme, da Kastelsplanen forelaa, idet der paa Kastellets store Grund havde været gode Muligheder for at udforme frit beliggende Bygninger efter de særlige Vinduesforhold og i det hele de mange bygningstekniske Krav, som Folkemuseets Samlinger stiller.

I Marts 1929 fremsatte daværende Undervisningsminister Bygskov Lovforslag om at opføre Nybygninger til Folkemuseet paa »Materialgaarden«s Grund mellem Frederiksholms Kanal og Vester Voldgade, altsaa i umiddelbar Nærhed af Nationalmuseet, og der forelaa forskellige Bygningsudkast af kgl. Bygningsinspek-

¹⁾ Planen er aftrykt i: Betænkning til Lov om Nationalmuseets Bygningsforhold, afgivet af Folketingets Udvalg den 28. Februar 1928.

tør K. Varming og Architect A. Rafn. Forslaget kom ikke til Drøftelse inden Ministeriets Afgang faa Dage efter, og i det nye Ministerium ønskede Undervisningsminister Borgbjærg i Princippet at følge den ved Frederiksbergplanen givne Retningslinie. I nøje Samarbejde med Museets Embedsmænd blev paa Ministerens Initiativ udarbejdet en Plan til Folke- og Frilandsmuseets Anbringelse paa den Staten tilhørende Arsenalø ved Havneløbet mellem København og Amager. Museumsinspektør, Architect H. Zangenberg udarbejdede Bebyggelsesplaner for Frilandsmuseets Park samt, efter Museumsinspektør Uldalls Udføringsprincipper og Beregninger, en Grundplan til Museumsbygning, der nøje var afpasset efter de specielle Krav med Hensyn til Museets forskellige Samlinger, og det var Hensigten, at denne Grundplan skulde danne Grundlag for en bunden Architectkonkurrence¹⁾. Beklageligvis viste det sig, at Arsenaloplanen mødte saa stærk Modstand fra Havnevæsen og Industri, der hævdede, at Arealerne ved Havneløbet maatte ligge til Disposition for disse, at man vistnok maa vige derfor. — Man kan saaledes sige, at med Hensyn til Folke- og Frilandsmuseets presserende Fremtidsordning har Toaaret været rigt paa Begivenheder, men desværre fattigt paa Resultat. Forhaabentlig vil Regering og Rigsdag i den nærmeste Fremtid tage Sagen op til endelig Løsning.

FRILANDSMUSEETS VIRKSOMHED.

Medens Museets Ledelse har ventet paa en Afgørelse af Spørgsmaalet om Frilandsafdelingens Flytning eller Udvidelse og Reorganisation paa den gamle Plads ved Lyngby, har der selvsagt ikke kunnet foretages større Arbejder i Museumsparken. Men skræmmet af den Hastighed, hvormed de for Museet betydningsfulde Bygningstyper forsvinder eller ombygges Landet over, har man imidlertid ikke turdet standse selve Bygningerhvervelserne. Museet er herved midlertidigt kommet ind paa det Princip at erhverve Bygninger, som i en nær Fremtid stod overfor

¹⁾ Aftrykt i: Forslag til Lov om Ordning af Folkemuseet og dettes Frilandsafdeling, fremsat i Folketinget 14. Marts 1930.

Nedbrydning, og lade dem henstaa paa Stedet, indtil en Flytning før eller senere kan foretages. Forholdet har sine uheldige Sider. De gamle Huse overtages oftest i forfalden Tilstand, og Ejeren ser dem helst fjærnet straks for at vinde ny Byggegrund.

Mellem de Bygningstyper, som staar paa Frilandsafdelingens Udvidelsesprogram, er en saakaldt Parallelgaard, et tolaenget

Fig. 1. Stuehuset i den erhvervede Parallelgaard »Østerbroen« i Elling ved Frederikshavn.

Anlæg, hvis Længer ligger parallelt overfor hinanden paa hver sin Side af en Gaardsplads. Denne Bygningstype, som bygningshistorisk set indtager en Plads mellem den ældre, enlængede Type og den yngre tre- eller firelængede Gaard, kan ikke savnes, saafremt Frilandsafdelingen skal vise Ændringerne af den gamle danske Bondegaaards Grundplan fra den ældste paa-viselige Form til det firelængede Anlæg, som under og efter Udskiftningstiden dannede Toppunktet af en Udvikling. Parallelgaardens tidligere Udbredelse kan paavises saa godt som hele Landet over, men i vore Dage er Typen omtrent helt udryddet.

Kun Nord for Limfjorden har den hersket i saa sen Tid, at flere Eksempler derpaa endnu er at se, selvom disse ved Ombygning og Tilføjelse af en eller to Længer oftest har tabt sin typiske Grundplan. Spor af en Parallelgaard er truffet paa den sydfynske Ø Bjørnø. Et andet særdeles smukt Eksempel er den Side 75

Fig. 2. Huset i Taagense, Østlolland.

nævnte Hedegaard ved Vemb Syd for Limfjorden, som nu tilhører Museet og vil blive bevaret paa Stedet som Hjemstavns-museum. Som Resultat af tidligere Aars Undersøgelser i Thy og Vendsyssel havde Museet udvalgt en Parallelgaard i Faartoft til fremtidig Erhvervelse og Overflytning til Frilandsmuseet; men da Museet ikke saa sig i Stand til at fremskaffe de nødvendige Midler paa det Tidspunkt, Ejeren ønskede de gamle Bygninger afløst af nye, maatte man desværre give Afkald. Det er dog nu lykkedes at skaffe en Erstatning i en Parallelgaard fra Elling Sogn mellem Frederikshavn og Skagen. Gaarden, hvis Navn er Østerbroen, bestaar af Raaling (Stuehus) i Syd og en Ladebyg-

ning i Nord, hvis ene Ende rummer Stalden. Begge er Udskudsbjgninger, opført af Bindingsværk (Fig. 1). Til Gaarden har tidligere været knyttet en Vandmølle ved den tæt Syd om Gaarden løbende Elling Aa.

Som Repræsentant for Bygningsskikken paa den lollandsk-falsterske Øgruppe er købt et Husmandshus i Taagense i Syd-

Fig. 3. Huset i Stenstrup, Sydfyn, skænket af Læge Johs. Spöhr.

ostlolland. Det enlængede Hus, hvis oprindelige Inddeling og Ildsted er bevaret, er opført af Bindingsværk og har Udskud i Gavl og langs den større Del af den ene Langside. Typisk for den lokale Byggeskik er bl. a. Gavlskjulet, den fremskudte Overgavl, hvorunder Plov, Harve og andre Redskaber har Plads. Af særlig Interesse er den modsatte Gavls Udskud, hvis Vægge lukkes af sammenstablede Kampesten, ligesom et Stengærde, og hvis Stolper, »Suler«, bærer Tagremmen i en naturlig Tvege, en Konstruktion, der er overleveret fra Tiden forud for det egentlige Bindingsværks Fremkomst (Fig. 2).

En Modsætning til det fattige Hus fra Lolland er det sydfyn-

ske Bindingsværkshus fra Landsbyen Stenstrup, som Museet har haft den Glæde at faa tilbudt som Gave fra Læge Johs. Spøhr, smst. Bygningen er ved en Dørhammerindskrift dateret 1684 og er enlænget med mindre Udskud i Langsiden. Det rige Bindingsværk og de knægthyggede Gavle, ligesom i det hele Husets Hygge og beskedne Skonhedsværdi gør det til en velkommen

Fig. 4. »Hesteladen« eller Kirkestalden i Bregninge paa Æro.

Forøgelse i Frilandsafdelingen. Selvom det ikke kan betegnes som nogen egentlig Bondebygning, horer det som Præsteenke- eller Kapellanbolig hjemme i Billedet af den gamle danske Landsby (Fig. 3).

Endelig er ved Køb erhvervet en saakaldt »Hestelade« fra Landsbyen Bregninge paa Æro, efter at det havde vist sig ugørligt at faa denne Bygning bevaret paa Stedet. Smaabygninger af denne Art har under Navne som »Kirkestald«, »Hestelade« og lign. tidligere hort til i adskillige Kirkebyer og rummede Staldrum, hvori tilkørende Sogneborn kunde sætte deres Heste under Gudstjenesten. Undertiden fandtes der ogsaa et Opholdsrum med

Ildsted for Præsten eller Kirkegængerne, og der synes at være visse Tegn paa, at slige Bygninger i en fjærnere Tid kan have spillet en Rolle som Herberger. Kun faa er nu pletvis bevaret i Landet, især paa Als, Bornholm og enkelte Steder i Jylland. Fig. 4 viser den nu nedrevne Hestelade i Bregninge, fotograferet ved Kirketid. Foran paa Vejen ses et Par af de fraspændte Vogne.

Paa Grund af de særlige Forhold er iøvrigt kun mindre væsentlige Ting at notere fra Frilandsafdelingen. Til Kongevejens tiltrængte Udvidelse har Museet efter Ekspropriation maattet afgive en Strimmel Jord langs Vejbanen. Museet, der paa Grund af sin Beliggenhed kun kan holdes aabent om Sommeren, har hidtil været tilgængeligt fra Kl. 1 til 6 saavel Søn- og Helligdage som Hverdage, men efter at flere Klager og Anmodninger var fremkomne, er Aabningstiden paa Søn- og Helligdage bleven udvidet til 10—7. Det viser sig dog stadig, at større Besøg ude i Lyngby kun kan ventes paa Sommersøndage med godt Vejr og først noget ud paa Eftermiddagen. Opvisninger i Museums-parken er saavidt muligt arrangeret hveranden Søndag. Museet skylder Foreningen til Folkedansens Fremme, Københavns Højskoleforenings Folkedanserhold, Brede Skole samt St. Knud Hertugs Legere Tak for Bistand ved Opvisninger af Folkedanse og Sanglege samt for Opførelsen af St. Knuds Spil.

LANDSUNDERSØGELSER.

De systematiske Undersøgelser af *gamle Bygninger paa Landet* er i 1928—30 blevet foretaget saaledes, at Størsteparten har været viet Indretningen af Beboelseshusene ved Landets gamle Bøndergaarde. Hvor der har været Lejlighed dertil, er dog ogsaa Udhuslængerne blevet inddraget i Opmaalingsarbejdet. Undersøgelserne er foretaget væsentligst i Egne, hvortil Museet har haft et alt for ringe Kendskab, og hvorfra intet eller et ganske ubetydeligt Materiale har været indsamlet i tidligere Tider, forinden Museet i 1920 paabegyndte sine aarlige Undersøgelser.

Da Museets Midler og Medarbejdere er for faa til, at en fuldkommen systematisk Undersøgelse og Ransagelse af alt, hvad der maatte være af Interesse i de forskellige Egne, har kunnet

foretages, har Museets Medarbejdere maattet indskrænke sig til at opmaale og fotografere de betydningsfuldste Bygninger, og at indhente Oplysninger om den ældste og oprindelige Inddeling af disse Bygninger i Stuer og Kamre, Køkkener og Bryggerser m. m. Særligt har Opmærksomheden været henvendt paa Antallet af Ildstederne og disses Beliggenhed, da dette Spørgsmaal betyder saa overordentlig meget for Udredningen af Boligudviklingens Historie. Undersøgelserne er blevet foretaget af Inspektør, Architect H. Zangenberg, der har modtaget særlig værdifuld og velvillig Bistand af Museumsbestyrer H. P. Hansen i Herning, og som lønnede Medhjælpere ved Opmaalingerne har desuden Architecterne Kindberg fra Køge og K. Thorsen fra Rønne, samt Typograf W. Häuser fra Assens været medvirkende.

For at fastslaa den ældste kendte Form paa det fynske Stuehus og dettes senere Udvikling, foretoges, som en Begyndelse til dette Arbejde, en ret omfattende Opmaalingsrejse i Juni—Juli 1928 til Vestfyn. Den fynske Stuehusgrundplan har i det 19de og vistnok allerede i Slutningen af det 18de Aarhundrede gennemgaaet meget store Forandringer, hvorved den gamle Byggeskik i de fleste ældre Stuehuse er blevet udvisket, og det Indre af Beboelseshuset er blevet ændret efter Ejernes Skøn om, hvad der tjente dem bedst, alt uden større Hensyntagen til gammel og nedarvet Tradition. Ændringerne synes ikke at være foretaget efter nogen bestemt udviklet Plan eller Skik, og det var derfor ret vanskeligt at gennemskue Nydannelserne og at faa fastlagt den ældre Tradition, især da denne var saa lidet forudkendt. Men i Hovedtrækkene maa Undersøgelsen dog siges at være lykkedes, og en foreløbig, kortfattet Redegørelse for den ældste kendte og den yngre Indretning af det vestfynske Stuehus er blevet offentliggjort¹⁾.

Som i de foregaaende Aar stillede den Carlsen-Langeske Stiftelse paa Gammel Køgegaard i 1928 sig velvillig over for Museet, der fra Stiftelsen modtog et Tilskud til en Rejse i Østsjælland. Denne Rejse blev foretaget i Efteraaret 1928, hvorved en Del

¹⁾ H. Zangenberg: Vestfyns gamle Bøndergaarde, i Turistforeningens Aarbog 1929, p. 163 ff.

gamle Gaarde, især i Hedeboegnens Landsbyer, blev maalte og fotograferede, og desuden maalttes en gammel Gaard i Herfølge Syd for Køge, og en i Sandvig i Mern Sogn. Denne sidste Gaard var særligt vel bevaret og var af største Interesse for Museet, idet der fandtes Stald i Stuelængen. Ved Undersøgelsen af denne Gaard, saa vel som ved Tilsendelse af en Grundplan af en Gaard fra Togeby, samt ved Oplysninger om, at det ældgamle Træk med Staldindretning i Stuelængen havde eksisteret i samtlige Gaarde i Togeby i Mern Sogn, ydedes Museet virksom Støtte og værdifuld Hjælp af Kontorbestyrer H. Hansen fra Togeby. Ved Rejsen i Hedeboegnen kom Museet i Forbindelse med Husejer Carl Larsen i Ousted, der velvilligst har meddelt Museet betydningsfulde Oplysninger om den gamle Hedeostue og om ældre Gaarde i Egnen Vest for Roskilde¹⁾.

Undersøgelserne af Boligskikken i Landets ældste Stuehuse fortsattes i 1929 ved en Rejse til Jylland, hvor der blev maalt en Del Bygninger i Egnene Vest for Fredericia og omkring Skanderborg, endvidere paa Djursland (Grenaaegnen), i Himmerland og paa den jydsk Hede omkring Herning. Ved denne Undersøgelse af østjydske Stuehuse blev den Forskel, der findes mellem Stuehusene Nord og Syd for Aarhus, yderligere uddybet, og i store Træk kan det vistnok fastslaaes, at Stueskikken i Skanderborg-Horsens Egnen (Bjerger Herred) falder ret nøje sammen med Boligskikken i dennes ældste kendte Form paa Vestfyn, medens Stuehusene Nord for Aarhus for en stor Del samstemmer med de ældste bevarede Hedegaarde i Egnen omkring Herning, Viborg og hen mod Randers. I Grenaaegnen og i det sydlige Himmerland gør imidlertid et særligt Træk i Byggeskikken sig gældende, idet Stuehusene her kun har een Skorsten, hvorom alle Ildsteder er samlede, hvorimod Beboelseshusene i det nordligere Himmerland og det vestlige Djursland har Ildstederne delt i to Grupper, hver med en Skorsten. Det var dog ved Rejsen, der kun var af kortere Varighed i disse Egne, ikke muligt at fastslaa

¹⁾ En væsentlig Del af Resultaterne fra Rejsen i Hedeboegnen er blevet fremsat i en Afhandling i Historisk Samfunds Aarvog »Fra Københavns Amt« 1928, S. 273.

nogen geografisk Grænse for de to Typer, der opstaar ved disse Ildstedsgrupperinger, og det er maaske tvivlsomt, om en saadan bestemt Grænse overhovedet kan drages¹⁾.

Da Museets bornholmske Materiale og tidligere Undersøgelser ikke var saa omfattende som det kunde ønskes, foretoges i Juli—August 1929 en Rejse til Bornholm, hvorved et større Antal af Gaarde og Huse blev opmaalte og fotograferede, især i det østre og det sydlige Herred. Boligskikken i de bornholmske Gaarde er ret ensartet i de bevarede gamle Gaarde, og Beboelseshuset har en vis Tilknytning til det fynsk-østjydske Stuehus, men ved Arkivstudium har det kunnet fastslaas, at der forud for den nu kendte gamle Boligskik ligger en ældre, som synes at være forsvundet eller i hvert Fald stærkt ændret i Løbet af det 18de Aarhundrede. Ved et Foredrag, der ledsagedes af Lysbilleder, og som blev holdt af Architect Zangenberg ved det 6. danske Hjemstavnstævne paa Bornholm i 1928, blev de væsentligste Træk vedrørende den ældre Boligskik omtalt²⁾.

Som en yderligere Udvidelse til det indsamlede Materiale paa disse større Rejser, har Maler S. Knudsen i Glud Sogn 1928—29 udført et for Museet overordentligt værdifuldt Opmaalings- og Undersøgelsesarbejde ved en Række anselige Gaarde i Glud, Raarup og Skjolde Sogne i Bjerger Herred i Østjylland. Gaardene er ikke alene blevet opmaalte, men ved indhentede sikre Oplysninger, og ved nøje Undersøgelser paa selve Stedet, som S. Knudsen har kunnet foretage i Kraft af hans store Kendskab til Egnens Byggeskik og til Bindingsværkets Konstruktion, har det været muligt at klarlægge Gaardenes oprindelige Grundplaner, hvad der yderligere har forøget Værdien af dette Arbejde.

Endvidere er der blevet foretaget enkelte Undersøgelser af Gaarde paa Sjælland (Pedersborg ved Sorø samt Røsnæs) og i Jylland, hvorfra Museet havde modtaget Opfordring til at un-

¹⁾ For Undersøgelserne i Himmerland er der i Hovedtrækkene gjort Rede i en Afhandling af Architect H. Zangenberg: »Gammel Byggeskik« i »Skivebogen 1930«.

²⁾ Et Resumé af Foredraget er senere blevet offentliggjort i den trykte Beretning om dette Stævne.

dersøge Egholm Mølle i Tørring Sogn, Vest for Horsens og desuden et Hus med svært Egebindingsværk i Møllerup (beset af Inspektør J. Olrik), samt Hem Skovgaard i Vorladegaard Sogn, Syd for Mosso, og en Gaard i Brigsted i Søvind Sogn. Begge de sidstnævnte, der var fortrinlige og typiske Gaarde for deres Egn, blev senere gennemaalet og fotograferede. Disse Opfordringer, saavel som Optegnelser om Byggeskik, der i 1928 er tilsendt Museet af Johanne Olsen i Budsene paa Møn, har været Museet yderst velkomne, da de ikke alene er Museet til værdifuld Hjælp, men ogsaa er et Vidnesbyrd om Befolkningens Interesse for Museet og dettes Arbejde.

Museet modtog desuden i 1929 Opfordringer til at bistaa Hjørring Museum ved Opførelsen af den erhvervede Del af Sindal Præstegaards Stuehus, som skulde genopstilles paa Hjørring Museums Grund, samt at bistaa Indsamlings-Komitéen for Bevarelsen af Nørre Hedegaard i Vemb ved denne Gaards Istandsættelse og Indretning som Hjemstavnsgaard. Den ønskede Hjælp og Vejledning ydedes af Inspektør, Architect H. Zangenberg. Ved tidligere Undersøgelse i Begyndelsen af 1928 havde Architect Zangenberg gjort sig bekendt med Sindal Præstegaard, hvis ældste Del, de 9 østligste Fag, bestaaende af sjældent og anseligt Bindingsværk, synes at være blevet opbygget efter en Brand i 1678. Det gamle Stuehus blev nedrevet i 1928 for at give Plads for et nyt, og den ovennævnte ældste Del købtes da af Lederen af Vendsyssels historiske Museum i Hjørring, Tandlæge Friis, der senere stillede Tømmeret til Raadighed for Museet i Hjørring, og for en Bevilling af Ny Carlsbergfondet blev den erhvervede Del i 1929 opført som et særskilt lille Bindingsværkshus, som nu er taget i Brug af Museet.

Nørre Hedegaard i Vemb blev allerede i 1923 undersøgt og maalt af Architect Zangenberg for Museet. Det er en Gaard med to parallelle Længer og en vedliggende lille Smedje. Den ene Længe er indrettet til Beboelse med en lille Stald til Trækstude, og den anden Længe til Kohus og Lade. Før Undersøgelsen i 1923 var den Tanke opstaaet hos Egnens Beboere at faa Bygningerne fredet paa Stedet, og ved en Indsamling, der dog først

tog rigtig Fart i Begyndelsen af 1929, lykkedes det et nedsat Forretningsudvalg for Indsamlingskomitéen at erhverve Gaarden, og om Efteraaret samme Aar paabegyndtes derefter en haardt tiltrængt Instandsættelse paa Tag og Fag af Gaarden, ledet af Architect Zangenberg. Den er nu overtaget af Folkemuseet.

Det har været Museet en særlig Glæde at efterkomme disse Opfordringer og saaledes medvirke ikke alene til Bevarelsen af disse gamle Bygninger af kulturhistorisk Interesse, men ogsaa til deres Forbliven enten paa selve Stedet eller i den Egn, der tidligere har været deres Hjemsted.

Undersøgelserne af *Folkedragter og Folketekstiler*¹⁾ fortsattes i 1928 af Inspektør Frk. Elna Mygdal. Dette Aar gik Turen først til Fyn, hvor Odense Amt blev undersøgt; først Odense Museum, dernæst Tommerup, Verninge, Hjelmerup, Naarup, Bregnemose, Kjøng, Etterup, Rørup, Sletterød, Paddesø, Smidstrup, Marslev, Gribsvad, Fjeldsted, Ryskov, Aarup, Orte, Skydebjerg, Kerte, Øksnebjerg, Harritslev, Hækkebølle, Rold, Smidstrup, Bordesø, Vissenbjerg, Otterup, Anderup og mange andre Steder. Endelig besøgte Bogense, hvis Samling besaas, samt Middelfart Museum. Desværre er kun lidt bevaret, og det, der findes, kan foreløbig ikke samles til en Kvindedragt, dertil er de erhvervede Stykker for uensartede. Ikke engang Fyns Folkemuseum ejede i 1928 en samlet fynsk Kvindedragt, skønt det ligger midt paa selve Øen, saa man kan ikke undre sig over, at Dansk Folkemuseum ikke har kunnet samle en. Men det er Skade, ogsaa af Hensyn til de mange Forespørgsler, som Museet faar fra fynsk interesse-rede Folkedansere²⁾. Fra Museumsforstander Johs. Olsen, Svendborg, er modtaget Oplysninger om fynske Dragter. — Endvidere strakte Undersøgelserne sig til Vejle Amt. Kolding Museum blev

¹⁾ Som et Resultat af Studier, dels i Museets Samlinger, dels af Ting i Privateje paa Amager, i Forening med Biblioteks- og Arkivstudier, udkom i Februar 1930 1ste Halvbind af Elna Mygdal: Amagerdragter, Vævninger og Syninger (Danmarks Folkeminder Nr. 37, I).

²⁾ Elna Mygdal: Lidt om Dragterne i Nordvestfyn, i Turistforeningens Aar-bog 1929, p. 187 ff.

gennemgaaet, og Undersøgelser blev gjort i Trelde, Kirstinebjerg, Herslev, Smidstrup, Pjedsted, Børkop, Skærup, Stubdrup, Ny Højen, Jerlev, Sæbberup, Jelling, Ilved, Ø. Snede, Grindsted Museum, Vrigsted, Klakring, Nørby, Glud Museum. Desuden gennemsaas Vejle Museum, og Besøg aflagdes hos Evald Tang Kristensen paa Mindebo. Endelig besøgte Endelave og Stensballe Museum i Aarhus Amt. — Medens det lykkedes at faa konstateret to Former paa Hovedtøj i Vejle Amt, er der iøvrigt her som paa Fyn desværre ikke bevaret nok til at kunne give Billedet af en hel Kvindedragt, saa ogsaa Vejle Amt betegner mangelfuld Viden for Museet. Det er saa meget mere beklageligt, som en ganske vist noget sen Interesse for Dragterne for Tiden er ret levende dér paa Egnen. Man vil gjerne sy dem efter, haandvæve, brodere og hvad ellers er fornødent. Men foreløbig er der heller ikke af interesserede Privatfolk fundet tilstrækkeligt Studiemateriale. Jylland er som Helhed svagt repræsenteret i Museets Dragtsamling, og Udsigten til at faa denne Mangel oprettet er desværre ikke stor.

Ved Siden af Undersøgelser af Dragter og Bygninger er der ved Museumsinspektør K. Uldall foretaget *andre Undersøgelser*, saaledes af Jordværker, væsentlig de især fra Jylland kendte, digeindfattede Stude- og Faarefolde og de forskellige Gildespladser, der under Navn af Pinseboder, Gildesgaarde, Dansehøje og lign. har været kendt adskillige Steder i Landet¹⁾. Endvidere af ældre Tidens primitivere Gravmindeformer, især de saakaldte Gravtræer og Gravrammer af Eg, der som flade Planker eller Rammer eller runde og kisteformede Stammer, forsynet med Indskrift og Snitværk, anbragtes paa Gravene²⁾.

Til den tidligere paabegyndte *Optagelse af levende Billeder* paa Smalfilms af gammeldags Arbejder og Skikke opnaaedes fra og med Finansaaret 1929—30 en treaarig Bevilling paa Fi-

¹⁾ Kai Uldall: Dansehøj, Pinsebod og Gildesvold, i *Fortid og Nutid*, 1930, p. 131 ff, 170 ff.

²⁾ Samme: Gravtræ og Gravramme, i *Fra Nationalmuseets Arbejdsmark*, 1931, p. 45 ff.

nansloven paa 2500 Kr. om Aaret. Indenfor denne Aarsberetnings Tidsrum er derfor optaget en Række Films, hvoraf skal nævnes Børnenes Midsommerfest ved den til Majtræ svarende »Mids'mos'kvost« i Sæd ved Tønder, forskellige Arbejdsmetoder i Tøndereggen, Knipling i Hjerpsted, Jydepottetilvirkning i Elkjær ved Grindsted af Danmarks sidste »Jydepottekone« Mathilde Nielsen, Haandstrygning af Mursten (Ladby), Torvæltning med Vogn (Ørslev ved Vordingborg), Rugbrødsbagning i Frilandsovn samt Slagtning og Kærning m. m. (Kjølvråa ved Karup), Folketyper og Husflidsarbejder i Fjends Herred, Markeder i Vordingborg og i Ørbæk paa Fyn, Høst med 16 Mejere paa Rad (Gl. Kirstineberg, Falster), Fastelavnsridning paa Drejø og Tøndeslagning af Gaardejerne i St. Magleby paa Amager m. m. Ved Optagelserne har Museet især modtaget Hjælp af Jeppe Aakjær, Lærer H. Mathiesen, Sæd, Museumsforstander H. P. Hansen, Hering, og Godsejer A. Hillerup, Gl. Kirstineberg. Ogsaa af Jeppe Aakjær selv er der optaget Films, bl. a. paa Fødegaarden i Aakjær.

SAMLINGERNES TILVÆKST.

Museets Samling af *Genstande fra de gamle Haandværkerlav* er forøget med to Numre. I københavnsk Antikvitetshandel er købt en konsolformet Hængehylde med udskaarne Rococoornamenter, forgyldt og malet paa Kridtgrund. Det er kun oplyst, at Hylden stammer fra Aarhus; men da den bærer en Cartouche med kronet, forgyldt Kringle, holdt af to kronede Løver, maa den utvivlsomt have hørt hjemme i et Bagerlav. Fra Garvernes Svendelav i København opbevarer Museet fra ældre Tid Lade, Velkomst, to Bægre samt en Sølv- og en Tinkande. Hertil er nu kommet en anden Tinkande med graveret Dekoration af to krydslagte Skaveknive, et Oksehoved og to opspringende Løver. En Opkøber har hjembragt Kanden fra Berlin. Indskriften: *Garver Svennenes Ølkande Anno 1800* og Tinstemplet ^{COM} 1796, betegnende Kandestøber Christopher Ostermann, Mester i København 1796, vidner om Kandens oprindelige Hjemsted i Danmark.

Til Samlingen af *Haandværkerredskaber* er bl. a. kommet et stort Antal Høvle, især en hel Del Profilhøvle fra Kgs. Lyngby og fem smukt udskaarne Høvle med nyklassiske Ornamentter fra Odense.

Af *Instrumenter til Maal og Vægt* kan nævnes en bred Messing-lineal med indgraverede Skalaer og Indskrift: *Linea Metallica — Anno 1705 — Linea Ferraria — in Plano — in Corpore*, to Bismere og et Etui af Malm med skaalformede Vægtlodder, det sidste skænket af Fru Henriette Petersen, Kbhvn. Desuden en Sekstant af Ibenholt og Messing, et Kompas samt et Par kolorerede Evighedskalendere m. m., indkommet med Auktionsdirektør Winsløws omfattende Gave af Ure og Instrumenter.

Tilgangen af *Bygningsdele* fra Købstæder har været minimal. Nævnes kan kun et Trapperækværk af Smedejern fra det 18de Aarhundredes senere Del, stammende fra »Berlingske Tidende«s Ejendom i Pilestræde, København, og skænket ved Redaktør Sv. Poulsen.

Samlingen af *Jærnovne* er udvidet med en fra Humlebæk stammende Ovnplade med Relief af Jesus og Samaritanerinden ved Brønden, skænket af Ingeniør Bildsøe, Teknologisk Institut. Pladen er et tysk Renæssancearbejde og hidrører fra Jærnovnenes første Tid i Danmark, da de norske Jærnværker endnu ikke beherskede det danske Marked paa dette Omraade. En Plade med det danske Kongevaaben, der er støbt paa et af de norske Jærnværker c. 1730—40, har siddet i den københavnske Ejendom Graabrødretorv 15 og er modtaget som Gave fra Vaskeriejer Carl Hansen. Købt er en Ovnvase af Jern med drevet Arbejde i nyklassisk Smag, Festons og Medailloner. Medens Ovnsamlingen omfatter et fyldigt Udvalg af gamle Jærnovne, er Fajenceovnene sparsomt repræsenterede, og man har hidtil manglet simple *Kakkelovne af glasseret Ler*. Ejendommeligt nok har Ovne af sidstnævnte Materiale været sjældne i det 18de Aarhundrede, skønt rige Fund af glasserede Kakler med Reliefornamentik i Renæssance og Barok viser, at danske Pottemagere tidligere har fremstillet og afsat Kakkelovne i stor Udstrækning. Ved Slutningen af det 17de Aarhundrede har de norske Jærnovne været foretrukne

og har fortrængt de mindre holdbare, egentlige Kakkelovne fra de mere velstillede Hjem, medens de primitive Potteovne, bl. a. opsat af Jydepotter, endnu en Tidlang fandtes i Smaakaarshjem. Kun i Holsten benyttedes Lerkakkelovne i stor Udstrækning. I Slutningen af det 18de Aarhundrede dukker den keramiske Ovn-industri atter frem, men nu som en fremmed og kunstig Plante, der ikke ret kunde naa frem til almindelig Udbredelse. Allerede tidligere havde de større Fajencefabriker dog fremstillet enkelte kostbare Ovnopsatser, især Fabrikerne i Stockelsdorff og Slesvig By samt Blaataarnsfabriken i København. Men det var først henimod Aar 1800, at man efter svenske og finske Forbilleder og af Hensyn til Mangelen paa Brændsel søgte at indføre Ovne af glasserede Lerkakler og med brændselsbesparende Varmekamaler. Ovnfabriken paa Vesterbro etableredes 1787 i det nuværende »Sorte Hest« og spaltedes senere i kortvarige Virksomheder paa Kristianshavn og Hestkøbgaard ved Birkerød. Teglværket ved Herregaarden Heshbjerg paa Fyn averterede 1810 med glasserede Kakkelovne og begyndte senere paa Fajencefabrikation, ligesom Gudumlundfabriken og den lille Fajencefabrik ved Antvorskov ogsaa leverede Kakkelovne. Den eneste Ovnfabrik, som — naar undtages Käblers 1839 etablerede Fabrik i Næstved — viste sig levedygtig gennem en længere Aarrække, og hvis Ovne er fremstillet i saa stor Udstrækning, at de endnu kan ses i Fabrikens Opland, er den i Flækken Christiansfeld ved Haderslev anlagte Ovnfabrik. Fra Slutningen af det 18de Aarh. fremstilledes her Ovne af forskellige Former, sammensatte af glasserede, oftest marmorerede Lerkakler, der kunde have Reliefornamenter. Museet paa Koldinghus ejer en lille Samling af disse Christiansfelderovne, og Dansk Folkemuseum har nu erhvervet to. Den ene er skænket af Ældsteraadet for Menigheden i Christiansfeld ved Urmager Niels Ebbesen og har gule Kakler med grøn Marmorering samt rundbuet Frontspice med fliget Rococoornament i Relief (Fig. 5), den anden er af yngre Type med marmorerede Kakler med ovalt Perlebaand i Relief.

Ældst af Nyerhvervelserne af *Møbler fra Købstads- og Herregaardshjem* er et ejendommeligt lille Egetræschatol paa Bordfod,

hvis pæreformet udvidede Ben forbindes ved et buet Kryds. Chatollets Fyldinger kantes med forkryppede Lister. Møblet synes at stamme fra Begyndelsen af 1700-Tallet, og den paamaalede Indskrift, M. H. i Dobbeltmonogram og Aarstallet 1743, viser næppe de første Ejeres Navnetræk. En Antikvitetshandler havde fundet Chatollet i en større Bondegaard paa Langeland, men skønt Bondegaardsmøblerne paa denne Ø ofte i højere Grad end de fleste andre Steder har nærmet sig Købstadskulturens Former, kan dette dog ikke regnes for et Almuemøbel. En Vitrine af Eg paa høj Bordfod med to \times to Skuffer under to Fløjdøre, hver med seks Glasruder, hidrører fra c. 1725—50, og det samme gælder en Dragkiste, hvis plane Sider har Dekorationer i kinesisk Stil, efterliggende kinesisk Lakarbejde. De brogetmalede Barokmøbler repræsenteres ved et stort Klædeskab af Fyr med Fløjdøre mellem tre Pilastre med profilerede Kapitæler, grønmalet med rød og brun Staffering. Købt er et Orgelskab med blyndfattede Glasruder, malet grønt med forgyldte Rococoornamenter

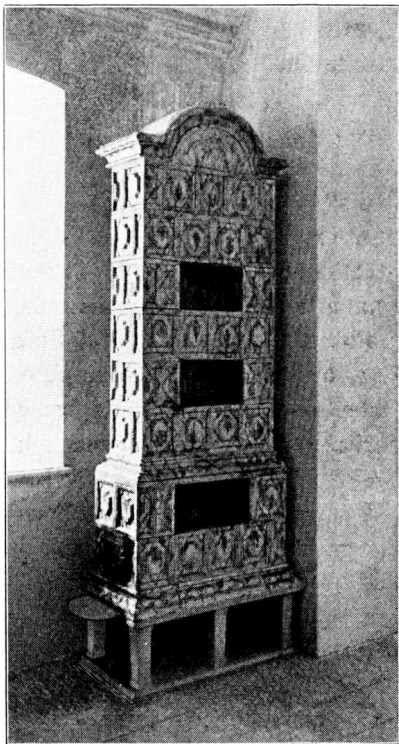

Fig. 5. Glasseret Lerkakkelovn, tilvirket i Christianfeld, skænket af Ældsterraadet.

over ældre, blaat Farvelag. I den svejfede Frontespice ses mellem Rocailierelieffer to Vaabenskjolde, der henviser til Konferensraad Jhs. Benzons til Søhngaardsholm og Hustru Frederikke Sophie de With, gift 1742. Ved Giftermaal 1773 er Orglet senere kommet til Herregaarden Overgaard ved Randers. Desværre er selve Orgelværket fjærnet. Et Thebord med svejfede Ben og ud-

skaaret Rococoornamentik bærer Fajenceplade og skal derfor nærmere omtales neden for mellem de indenlandske Fajencegenstande. Af en Række Stole, hvoraf ingen er ældre end fra 1700-tallets sidste Aarti, viser den ældste, som er afgivet fra det nu nedbrudte Kvindefængsel paa Christianshavn, en Efterligning af Hepplewhitemanér, og har Rygtremmer, der spreder sig vifteformet opefter. Et Par sortmalede Empirearmstole med broncerede Ornamentter og en spinkel Stol med drejede Ben og Sprosser, nu rødmalet over ældre Hvidlakering med Guld, staar hvad Form og Udførelse angaar, over andre, nyanskaffede Stole fra Aarene omkring 1800. Yngst er en højrygget, udskaaet Stol i fransk Nyrococo fra Tiden c. 1840. Af større Empiremøbler kan kun anføres et stort, mahognifineret Chatol med Indlægning af gult Træ og indrettet med to Skriveklapper for siddende og for staaende Person, saaledes som det omkring 1805 var stærkt paa Mode. En mahognifineret Sofa med svagt svejfedes Ben, fladbuet Ryg og runde, polstrede Armlæn med Metalrosetter fortil paa cirkelrund Mahogniflade bærer paa Bagsiden Laksegl med Frederik den Sjettes Navnetræk indenfor Omskriften: ALTONA FABRIC WAAREN SIEGEL.

I Museets kronologiske Samling er Empiretiden repræsenteret, ligesom der ogsaa ses et sparsomt Udvalg af Indbogenstande fra den efterfølgende Stilperiode, Nyrococoen. Men ad Aare vil de senere Epoker komme til. Der kan derfor være Grund til allerede nu at erhverve et Udvalg af Genstande, der har været typiske for danske Købstads- og Herregaardshjem i det 19de Aarhundredes anden Halvdel. Selvom saadanne Museumsgenstande foreløbig maa holdes magasinerede, bør Erhvervelsen deraf ikke udsættes til et saa sent Tidspunkt, at Anskaffelsen bliver baade vanskeligere og kostbarere og Erindringen om Datidens Hjemindretning og Modeluner tilmed gaar i Glemme. Museet nærer det Haab, at Erhvervelser af denne Art vil komme som Gaver, f. Eks. hvor gamle Hjem opløses, naar Museets Ønsker derom først bliver almindelig kendt. Fra Boet efter afdøde Viceadmiral F. Uldall er saaledes allerede ved ligeledes afdøde Ingeniør Ernst Uldall, Fredensborg, modtaget adskillige Indbogenstande,

Pudemøbler, Lamper, Vaser, Nipssager m. m., typiske for et velhavende, københavnsk Hjem i 1870—80erne, og Arvingerne efter Byskriver Knox i Svendborg har indsendt andre Møbler.

Af *mindre Indbogenstande*, der for en Del er indgaaet som Gaver, skal nævnes to Klokkestrænge, en perlebroderet fra 1850erne, foræret af Frk. Schlichtkrull, København, og en broderet med Korssting paa Kanevas, skænket af Pastorinde Ellen Kaae, Charlottenlund. Auktionsdirektør Winsløw har udvidet sin i tidligere Aarsberetning omtalte Gave med flere Stueure, bl. a. et Par Nat-ure til at oplyse bag Skiven, og adskillige Værker til Stueure af forskellig Konstruktion. Af de Garnaasske Elfenbensfigurer er det yderligere lykkedes at erhverve to, saaledes at Museet nu ejer tre af disse smaa Statuer af norske Bønder i forskellige Egenes Dragter. Den ene viser en Bonde fra Voss og er skaaret af Elfenben, den anden, af Hvalrostand, forestiller en Fisker, muligvis fra Manger i Nordhordland. Det kan nu betragtes som givet, at Nordmanden Jørgen Christensen Garnaas ikke blot har skaaret det af Frederik den Femte bestilte Sæt Elfenbensfigurer, hvorefter Billedhugger Grund huggede Nordmandsdalens Billedstøtter i Fredensborg Slotspark, men ogsaa andre, mere eller mindre komplette, Sæt til Privatfolk¹⁾. — Købt er et mahognifineret Theskrin med indlagte, mønstrede Lister af gult Træ.

Et *Skilderi*, malet paa Glas med Signaturen 1726 HHB (samenskrevet), forestiller Jesus i Gethsemane Have. Et oliemalet Dameportræt fra Aarene kort for 1800 i samtidig Ramme skal efter Sælgerens Opgivelse stamme fra Herregaarden Nysø ved Præstø. Tre Silhouetter i Rammer viser smaa Genrebilleder af Livet i et Borgerhjem i Tiden omkring 1800, bl. a. Kvinder med Filérarbejde og Kniplebræt. Rentier Th. Krøger, Hellerup, har foræret en farvelagt Blyantstegning af en lille Pige og Brystbilleder af to Mænd, pousserede i Voks og malede, alt fra Empirens første Aar. Købt er smaa malede og forgyldte Gipsrelieffer af Frederik den Tredie i Rustning samt af Frederik den Femte og

¹⁾ Kai Uldall: De Garnaasske Figurer, i Fra Arkiv og Museum, Serie 2. Bd. 2, p. 31 ff.

hans to Dronninger, Louise og Juliane Marie, muligvis Arbejder af Gibseren Domenicus Gianelli, som i Aaret 1758 kom til København som Medhjælper ved Arbejdet paa Frederik den Femtes Rytterstatue og senere fik Ansættelse som Kunstakademiets Gibser. I 1780erne averterer han i Adresseavisen med sine Buster og Relieffer, bl. a. af danske, kongelige Personer, og i det hele har Gipsrelieffer af Kongehuset, saaledes en Serie med Titlen »De oldenborgske Konger«, været meget udbredt i anden Halvdel af det 18de Aarhundrede.

Museets Samling af ældre dansk *Sølvtoj* har fra gammel Tid været meget spinkel, og man har i de senere Aar maattet lægge Vægt paa at supplere den. Mellem det ny erhvervede Sølvtoj¹⁾ er, takket være et Tilskud fra Ny Carlsbergfondet, to af Rococotidens Pragtstykker (Fig. 6), nemlig to store Kaffe-kander, den ene med svejfede Knæk og Københavns Stempel 1755, udført af Guldsmeden Nicolai Langemann, den anden med flade Knæk, drevne Rocailleornamenter og Stempel, der viser hen til Guldsmed Christian Høvring i Randers. De graverede Navne, Clemmen Møller - Maren Anders Datter, ledsages af Dateringen 1764. De to Kander viser den typiske Forskel mellem det elegante Københavnerarbejde med de svejfede »Knæk« og de mere tunge, men med største Omhu gennemarbejdede, »fladknækkede«, provinsielle (jydske) Former. — Et beskednere Arbejde med det ukendte Stempel *WP* er et Bæger med plumpt graverede Barokblomster i cirkelrunde Bladkranse, der har hørt hjemme paa Fyn, sandsynligvis paa en Bondegaard i Bogenseegnen. Et andet, punslet Bæger, der skal være kommet fra Viborgeggen, bærer Aarstallet 1682 i ovalt Felt med Bladkrans og Navnene *JEPPE HANSON F - OLIVA NIELS DAATTER R - 1682*. Stemplerne er Aalborg Bymærke 1653 og Herman Guldsmeds sammenskrevne *HG*. Som Gave fra Frk. A. Lange, København, har Museet modtaget adskillige Familiesager, deriblandt en Del Sølvtoj, saaledes et Sølvbæger med graverede Ejerbogstaver *M. N. L. 1762*, betegnende Giverindens Oldefader,

¹⁾ Jfr. Jørgen Olrik: Ny erhvervede Sølvsager fra Tiden ca. 1700—1775 i Dansk Folkemuseum, i Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1929, p. 41 ff.

Forpagter Niels Lange paa Jullund ved Køge, og med den københavnske Guldsmed Gerhard Hass' Stempel. Endvidere en Puneske, udført af Guldsmed Hans Jac. Møller, Mester i København 1806, en Potageske fra Slutningen af det 18de Aarhundrede, stemplet *W P*, en Kageske med linseformet, gennembrudt Blad (Stempel København 1805 *M L*, betegnende Meyer eller Marcus Nathan Levi), to Thesier fra Empiretiden, fire Spise-

Fig. 6. To Sølvkaffekander. Den t. v. udført af Guldsmed Christian Hövring i Randers ca. 1765, den t. h. af Guldsmed Nicolai Langemann i Kbhvn. 1755.

skeer med Rococogravure (Guldsmed Børge Lemmiche, København 1767), seks Theskeer af tidlig Empiretype (Mestrene Franciscus Kozlowsky 1798 og P. L. Kyhl ca. 1825 i København) og en Barneske (Mester Anders Holm, København 1801). — Dommer Knud Sinding har skænket en Marvske af den sædvanlige Form med et halvcylindrisk Blad i hver Ende (Mester Friderich Mørch i København 1788), Frk. Joanne Konerding, København, et Saltkar med Ske og en Brødbakke af presset Arbejde fra 1800-Tallet. Købt er et Par ustemplede Lysestager fra Begyndelsen af 1700-Tallet med balusterformet, ottesidet Skaft, hvælvet profi-

leret Fod og radiale Rifflinger. Ligeledes en Puncheske med drevne Louis XVI-Ornamenter i Form af Blomsterlænker, opfæstede over Medailloner. Stemplerne ^{STS} 82 henviser til Guldsmed Sivert Thorstensson i København. En Jærnkniiv med snoet Sølvskaft, hvorpaa ses krusede Bladranker med barokke Blomster og Frugter i Relief, maa dateres til Tiden ca. 1700. Ny-erhvervet i Handelen er ogsaa to Hovedvandsæg. Det ene, udformet med kraftige Rocaillesving, har efter sin Indskrift: *Bd. Mr. S. D. - Mondrup* hørt hjemme i Landsbyen Mondrup i Viborg Amt, det andet, der har Hjærteform med Topkrone, skal stamme fra Skelskøregnen.

Blandt forskellige Erhvervelser af *Bord- og Køkkentøj* fra Borgerkulturen kan nævnes en Themaskine af Messing, opbygget med profilerede Sider og gennembrudt Acantus- og Blomsterslyng over svejfede Dyrefødder. Varmtvandsmaskinen bærer Aarhus Bystempel 1763 og har tilhørende, svejftet Messingbakke. Af samme Metal er et lille Muskatrivejærn fra 1700-Tallet i Æske med tilspidset, pæreformet Tværnsnit, lodrette Sider og graverede Blomsterkviste. Malmstøbt er en lille, fra Sønderjylland stammende Form som en Krebs. Af Tinsager skal anføres et cirkelrundt Fad med utydeligt Londonstempel ca. 1750; Randen er stærkt dekoreret med graverede Blomsterkurve, Rococosving m. m., hvorimellem læses Dobbeltmonogrammet *CB—HH* mellem korslagte Palmeblade. Desuden er et enklere, rundt Tinfad med Ejerbogstaver *HOS—EMD* og en Aalborgkandestøbers Stempel ^{cPs} 1739 skænket ved Hr. R. Sørensen, København, der ogsaa har overladt Museet to Tinsmørkander af lav, cylindrisk Form med Laag og Hank som et Krus og med Afstøbninger af Medailler fra 1739 og ca. 1760. En ganske enkel, oval Spølkum af Kobber i fladknækket Arbejde fra Tiden ca. 1750 er købt paa Steensen-Leths Auktion i Silkeborg. Kommunelærerinde Fru Thyra Mortensen, København, har foræret tre »Frimurerbrændevinsglas« af norsk Tilvirkning fra Slutningen af det 18de Aarhundrede, stammende fra Jægerspris. Fru Antonie Jensen, København, en lille Samling Skeer, Gaffler, Knive, Smørstikke m. m.

fundet ved Grundgravning paa Toldbodvej. I jysk Antikvitets-handel er købt en lille Bog, sandsynligvis Katalog for en Probenreuter ca. 1850, med farvelagte Tegninger af forskelligt Husgeraad, Værktøj, Beslag og l.

Af *Fajencer* fra danske Fabriker er købt et aflangt ottesidet, fladt Fad med blaa Dekoration, nemlig i Bunden en Kumme, hvori hæver sig en Træstamme eller Klippe samt store Fantasi-blomster i ostindisk Smag paa lange, tynde Stilke med smaa, helt farvelagte, ovale Blade; Randborten er Netværk, afbrudt af Lambrequins. Fadet er signeret med sammenskrevet *B L* og maa tilskrives St. Kongensgade-fabriken i dennes senere Periode. Fortlings Fabrik i Kastrup er repræsenteret ved en defekt Smørkande af Form som en Artiskok paa Underfad med Bladkant. Fabriken i Lund paa Mors ved et cylindrisk, haanddekoreret Krus, silhouetagtigt bemalet med to symmetrisk placerede Fugle paa Kviste med store Fantasi-tulipaner. Kruset, som Museet har haft den Glæde at modtage som Gave fra Stiftskasserer Dahl i Viborg, bærer den malede

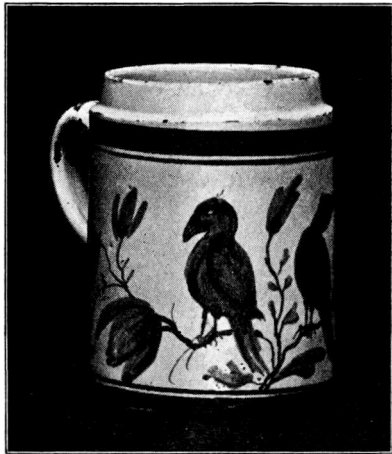

Fig. 7. Blaadekoreret Krus af Morsø-fajence, skænket af Stiftskasserer Dahl, Viborg.

Signatur fra Fabrikens anden Periode, ca. 1780:
$$\frac{L}{\frac{AM}{(Sammenskrevet)}} \frac{K}{K}$$

(Fig. 7). Fra Morsfabriken stammer ligeledes den lille, uglaserede Flødekande, som senere omtales i Forbindelse med Folkeskik og Overtro (Fig. 14), muligvis ogsaa en usigneret Thedaase med manganviolet Blomstkvistdekoration, der svarer til Dekorationen paa det i forrige Aarsberetning p. 208 omtalte Vaagekonehus. Daasen er skænket af Fuldmægtig L. T. Hagen, København. Muligvis kan et usigneret Skriveskrin med frembu

Bakke, mangandekoreret med senbarokke Blomstkviste og Rococosvaj, ogsaa henføres til Fabriken paa Limfjordsøen¹⁾.

Fig. 8 viser en særdeles imponant, brogetdekoreret Opsats, som dog ikke er bevaret i fuldstændig Skikkelse. Paa en med Profilering, Rocaille relieffer og Gennembrydninger prydet Bakke

Fig. 8. Brogetdekoreret Fajanceopsats, tilskrevet Fabriken i Eckernførde.
Gave fra Ny Carlsbergfondet.

med malede Blomster staar en Opsats, sammensat af en snoet Midtsojle og fire symmetrisk stillede Delfiner, der har baa-ret Skaale eller lign. Ny Carlsbergfondet har skænket Museet denne store Fajence, der ikke bærer Signatur, men — til Trods

¹⁾ Jfr. K. Uldall: Fajancefabriken ved Gammellund paa Mors, i Historisk Aarvog for Mors 1931.

for stærke Ligheder med Arbejder fra Flörsheimfabriken — kan tilskrives Fabriken i Eckernförde. Herfra stammer ogsaa et stort Bakkebordsblad med blaa Dekoration af Rocailleværk, Hjørnegitre, Ranker og Blomsterkviste udenom en Hyrdescene. Mellem Ornamenterne læses Signaturen *O:E:B:L. 1767*, betegnende Otte, Eckernförde, Buchwald, Leihammer.

En Prøve paa Slesvigfabrikens Spisestel med manganviolette Strøkviste er et af Antikvitetshandler Ludvig Hansen skænket,

ualmindelig stort, ottekantet Fad med Signaturen $\frac{S}{R}$
 $\frac{R}{CI}$
 (Sammenskrevet)

Af Rendsborgfabrikens straafarvede Fajencer i engelsk Smag fra 1780erne er indgaaet et Par søjleformede Lystestager med riflede Skafter, Bladkapitæler og kvadratiske Sokler, samt en oval Terrin af buget Form med Reliefbort og Bladsving, alt forsynet med det indstemplede Fabrikmærke, de sammenskrevne Bogstaver *RF*.

En interessant og noget gaadefuld, usigneret Fajence, der er købt ved Tilskud fra Ny Carlsbergfondet, er et Bakkebordsblad med matblaa Dekoration og af en usædvanlig, særlig langstrakt Form med stærk Hjørneafrundning. Pladen prydes med en Midtgruppe af Skaal, som Kunstneren har søgt at gengive perspektivisk, med Roser, Æbler, Blommer og Jordbær m. m. indenfor Strøblomster og Strøfrugter. Bordet, hvori Pladen er anbragt, skal være opkøbt paa en Herregaard i Vendsyssel, og Fajencen maa henføres til en af Fabrikerne i Hertugdømmerne, muligvis til Criseby. Af tvivlsom Herkomst, maaske fra Kielfabriken, er ogsaa et stærkt restaureret, aflangt ottekantet Dækkfad af tung, barok Form med plastisk udformet Rocaillehaandtag og blaa Dekorationer af ostindiske Landskaber, ordnet i Grupper med Bygninger, Broer og Smaaklipper, og Netværksbort, afbrudt af Blomstkvistkartoucher.

De senere danske Fajencefabriker møder frem med forskellige mindre Fabrikater. En høj, kvadratisk Blomsterkumme af straafarvet Fajence med fremspringende Acantusreliefbort for neden, paatrykte gulbrune Lerrelieffer af Apollo, Minerva m. fl. og et

mørkebrunt Randbaand, hvori en Mæanderbort er udsparet, er usigneret, men kan ved Sammenligning med de paa Gudumlundfabriken af Museet (1931) udgravede Skaar bestemmes som en Vare fra denne norrejyske Fabrik fra Aarene omkring 1805. Et usigneret brogetmalet Skriveskrin med fremskudt Pennebakke har gennembrudt For- og Bagside, Reliefmedaillon af en Soofficer samt Bladbaand og gule jordbærlignende Bær. Skrivetøjet har Lighed med Kellinghusenarbejder, men er opkøbt paa Antvorskov Teglværk og kan meget godt stamme fra den lille Fajencefabrik, der i faa Aar omkring 1810 var i Gang paa Antvorskov. Soofficeren maa opfattes som et Udslag af Stemningen under Krigen med England. Et rundt Sandhus med gul Overside og manganviolette Strøkviste, afgivet fra det nedrevne Kvindefængsel paa Kristianshavn, maa ogsaa i sin Tid være købt paa en af de smaa Provinsfabriker. Til den lille Fajencefabrik, etableret 1814 ved Herregaarden Heshbjerg paa Fyn, maa henføres mindst fem Tallerkener og Fade, dels med broget og dels med blaa Dekoration. De er alle kommet fra Fyn og har stærkt beslægtede Blomstkviste, Frugter, Landskaber og andre Prydmotiver. Fajencer af denne Gruppe har allerede tidligere været at se i Folkemuseet, saa vel som paa Museet i Odense, men har hidtil været betragtet som Arbejder fra Stockelsdorff og Kellinghusen¹⁾. — Købt er ogsaa en Del Fade, Skaale og Tallerkener af Kellinghusentilvirkning, bl. a. en med K. signeret Tallerken med broget, flygtigt malet Fantasilandskab. En Bordeller Vægflise synes, efter sin brogede Dekoration af Bladmæander i gult, diagonalt Bælte paa mangangrødet Bund, at være malet paa samme Fabrik. — Af Søholmfabrikens sene Arbejder er at nævne to Kagefade og en Sukkerskaal.

Hollandske er et Par jævne Fade fra Fyn, tysk et Krus med en Høstmand med Segl og Rheinsbergfabrikens Mærke, samt et andet Krus med Indskriften: Dronningens Skaal, henholdsvis fra Hyllinge og Bogø. Engelsk Eksportgods er en Del straafarvede Varer, en Lystestage og nogle Tallerkener, deriblandt ogsaa

¹⁾ En foreløbig Redegørelse for Heshbjergfabriken og dens Varer, K. Uldall: Heshbjerg Fajencefabrik, er trykt i Fyns Tidende 3. Maj 1931.

fem af Fru Thyra Mortensen skænkede Tallerkener med paa-trykte Prospekter af Frederiksborg Slot, og endelig nogle 1800-Tals Figurer og Grupper af simplere, brogetmalet Fajence.

Porcelænssamlingen er udvidet med enkelte københavnske Fabrikata, og af disse maa særlig fremhæves den som Fig. 9 afbildede, ovale Frugtskaal med svungen Overkant, gennembrudte Sider og brogede Dekorationer med Guld. En anden, udekoreret Frugtkurv, af oval Form med Fletværksmønster for oven og neden og Sider, dannet af to bølgende, sammenslyngede Baand,

Fig. 9. Frugtskaal af brogetdekoreret københavnsk Porcelæn.

er nær i Slægt med Flora Danica Servicets Kurve. Til en Møller i Københavns Omegn har Fabriken aabenbart malet det cylindriske Hankekrus, der bærer en hollandsk Vejrmølle og Indskriften *IEWPE 15 Nov. 1803*. Lidt ældre er en Terrin med blaat Musselmønster, Kanttandsnit og bladformede Hanke. — Af udenlandsk, europæisk Porcelæn kan kun noteres en dyb, brogetdekoreret Meissentallerken og et Par Nipsfigurer i Nyrococo. Resten er af »ostindisk« Oprindelse. Særlig pompøs er den her afbildede, brogetdekorerede, kinesiske Laagbølle med Underfad fra Tiden ca. 1775 (Fig. 10). Videre kan nævnes en oval Bakke, et ottekantet Fad og fire flade Tallerkener, hvis Dekorationer viser forskellige Prøver paa de kinesiske Porcelænsmaleres Blomst- og Landskabsdekorationer fra det 18de Aarhundrede. Hertil slutter sig ogsaa en Kaffekande af konisk Form fra Tiden ca. 1725—50

og et tøndeformet Krus med rococoagtig Dekoration af Landskab, Cartoucher og Strobblomster. Det yngre Sølvlaag bærer Mesterstemplet *IM*, hvilket maaske betyder Guldsmed Jørgen Mønster i København 1782—1818.

Af Genstande til *Belysning og Ildfrembringelse*, hvoraf der, ved Siden af det i den kronologiske og topografiske Samling udstillede.

Fig. 10. Punchebolle med Laag og Underfad af kinesisk Porcelæn, brogetdekoreret med Guld.

er tænkt ordnet en særlig Samling, der kan illustrere Belysningsmidlernes og Ildfrembringelsens Udvikling gennem Tiderne, er erhvervet en Prismelysekrone af Glas fra Aarene omkring 1800 med lysblaa Midtskaal, spirformet Midtstang og seks klare Glasarme. En grønmalet Astrallampe og nogle senere Former af Olie- og Petroleumslamper er modtaget som Gaver fra Viceadmiral Uldalls Dødsbo, Skovrider Ratken Find og Snekermester Lars Møller. Blandt Indkøbene er en særlig pyntelig argandsk Staalampe af sortlakeret Blik med paalagte, pressede

Messingornamenter i klassisk Smag. Lampen, der har bevaret sin gamle Kuppel af Matglas med Vinrankeornamentik over den ringformede Oliebeholder, skal stamme fra Rendsborg. Fra Aarhusegnens er to Lyseslager, og jysk er ogsaa en Glødeskaal af Jydepotteler til en Fedtlampe, medens en stor Portlygte vistnok har siddet paa en sjællandsk Herregaard. Nogle Lysesakse, Lyseforme og Fyrstaal kan ogsaa nævnes.

En Del mindre *Genstande til personligt Brug* er især indkommet som Gaver. Foruden det Side 84 og 95 nævnte er saaledes fra Frk. A. Lange, København, modtaget forskellige Smaaskrin, Daaser, Réticule til Sysager, Portemonnaier, Lommeur m. m. fra 1800-Tallets tidligere Del. Skovrider Ratken Find har skænket et Guldrepeterur med Kæde og vedhængende Signet, der har tilhørt Giverens Oldefader, Skibskaptajn Conrad Ratken. Andre Gaver skyldes Museumsinspektør Chr. Axel Jensen, Frk. Bregendahl, København, Pastorinde Kaae, Charlottenlund, Fru Kai Birket-Smith, Ingeniør Brandt og Teknologisk Institut. Snusdaaser af Ben og Papmâché er foræret af Kunsthandler Mohrbutter, København, og Frk. Karen Therkelsen, Skovtoft ved Vejle, ligesom en rund Skildpaddedaase med Sølvbeslag og tidlig Rocogravure er købt i Odense. En Mappe med broderet Splitflag og Indskrift: »Med Gud for Konge og Fødeland« er i sin Tid købt paa en Bazar til Fordel for de saarede Soldater 1848 og er nu overladt Museet af Dødsboet efter Fru Sophie Henriksen, f. Hansen, København. Indkøbt er to Skrin af Træ, det ene nøddetræsfineret og indlagt med Baandarabesker i Régencestil med symmetriske Acantussving, det andet, der har skraat Laag med Sypude, er ligeledes nøddetræsfineret og forsynet med barokke Blomster og Frugtkurve i gul, brun og grøn Indlægning. En sirlig lille Farvelade af de fra Empiretiden kendte Papparbejder er dekoreret med Blomster, hvis Navne skjuler Pigenavnet Marie. Giveren, Frk. Francisca Blom, København, oplyser, at Æsken er foræret af Lærerinde paa den fynske Herregaard Arreskov, Marie Suadiciani, til Huslæreren sammesteds, den senere Birkedommer i Trolleborg Birk Henrik Stoltenberg Blom. Til kvindelig Haandgærning hører Gaver fra Fru Holm (Spinderok), Frk. Char-

lotte Mygdal (Trækkenaal af Sølv) og Hr. P. Vincentz (Russepind af Messing til at glatte Garn med).

Andre har skænket *Dukketøj og Genstande til Spil og Leg*, nemlig Fru Henriette Petersen (Dukkevogn), Fru Borch (Dukke i Festdragt), Fru Christiane Holm (Dukke) og Konservator P. Linde. Fru Orlogskaptajn Lowzow, f. Komtesse Bille Brahe Selby, har foræret en stor Dukke, der i 1830erne har spillet en Rolle i en rørende lille Kærlighedshistorie¹⁾.

Samlingen vedrørende *Tobak* er forøget med et Par Piber, hvoraf en Merskumspibe, der har tilhørt den i 1841 afdøde Niels Jensen Tækker paa Fanø, er skænket af Overlæge Brinch, Spangsbjærg Sanatorium. Endvidere med Tobakspung, Pibe-kradser og Clichéer til Tobakskarduser.

Af Genstande, der har været knyttet til *Myndigheder, Kommuner og lign.*, skal nævnes et Politiskilt fra Tønder, et ovalt Messingbrandskilt med det danske Vaaben, Brandsprøjte og Aarstal 1827 og Stempel B.C. Gaver er indleveret af Hr. Bergenholz (Pengeseddel 1809) og Hr. Vincentz (Fanespids: Chr. 5).

Til de *kirkelige Genstande* hører en oval Ligkisteplade af Messingblik med bred, drevet og gennembrudt, barok Blomsterbort, Kaas' og Banners Vaabner og lang versificeret Gravskrift over Margrete Cathrine Kaas, født paa Hjortholm 1680, død paa Vestergaard 1701. Pladen er indkøbt i københavnsk Antikvitets-handel, men det er ikke vanskeligt at konstatere Hjemstedet. Fødslette Kirke paa Langeland (Fig. 11).

Befordringstøj. En Stadsvogn fra Tiden ca. 1840 og en anden fra ca. 1860 er købt fra Alkestrup, og en tohjulet Barnevogn er skænket af Hr. Rasmussen, Roskilde. Et af de snart sjældne Studetøjer af Stavtræer med højleformede Halmpuder er kommet fra Vostrup Syd for Ringkøbingfjord. Et Par Kofferter fra 1700-Tallet, den ene fra Herregaarden Skjoldenæsholm, samt et Par Vadsække er indgaaet som Gaver fra Landsarkivet for Sjælland og Skovrider Ratken Find.

Fra Jagtens og Fiskeriets Omraade er kun købt et Skeblink af Sølv, der omkring 1800 har været benyttet i Viborg Sø.

¹⁾ Hertha Gram: Noveller (København 1927), p. 5 ff.

Fig. 12. Silkekjole fra 1780erne.

Tekstiler og Dragter fra Købstads- eller Herregaardshjem. Det er lykkedes Museet ved Køb at erhverve en særdeles pragtfuld Silkekjole fra 1780'erne (Fig. 12). Den er af en kraftig gullig rød Bundfarve med brocherede Ramager i grønt og gult, blaat og lila. Skortet har fortil Garneringer af Stoffet; dertil hører en Manteau eller Simarre, det er et Liv, der foran gaar lidt ned over Bæltstedet og er forsynet med en Brystsmæk, medens det bagpaa fra Skulderen har brede Læg, som gaar helt ned til Kjolens Kant. Ærmerne gaar lidt ned over Albuen og har dobbelte Engageanter (Rynkestrimler af Tøjet). Kjolen er komplet og særdeles velbevaret og giver en god Prove paa Tidens Smag. Den viser endnu det 18. Aarh.s Pragt, selv om Moden allerede dengang havde undergaaet nogen Forenkling, som fortsættes under Revolutions- og Empiretiden. — Et andet interessant Stykke, der dog desværre er et Brudstykke, er en Del af et broderet Skørt, omtrent fra Midten af 18de Aarh. (Fig. 13). Bunden er af graagrønt Silketøj. Broderiet danner en Bort forneden.

Fig. 13. Udsnit af broderet Skørt fra Midten af 18. Aarhundrede.

En større og en mindre Buket findes højere oppe. Det er store, stiliserede Blomster, bredt og kraftigt behandlede i Formen og af megen dekorativ Virkning med deres vel afstemte grønne, brunrøde og lilarøde Farver. Det har i flere Generationer været brugt til Kristentøj paa en Gaard i Ejlby Lunde paa Fyn og er af

Gaardens nuværende Ejer, Peter Mikkelsen, skænket til Museet sammen med nogle mindre Ting. Der er dog ingen Tvivl om, at det oprindeligt har været en Del af et Rococorskørt, vel i sin Tid baaret af en fornem Dame fra et fynsk Herresæde. Museet er meget glad for denne Gave, som repræsenterer en Genre, der ikke før fandtes i Samlingen. — Ved Køb er erhvervet et Kristentøj fra Tiden omkring 1800. Det er i Bærekaabeform, af crème-farvet Atlask, besat med Silkeagramaner dannende Bølgelinie langs Randen. Udenfor Bølgelinien er paasyet udklippede broderede Barokblomster, kraftige og virkningsfulde i Tegning og Farve. Alleryderst i Kanten er en Blonde i Ordets oprindelige Betydning, nemlig en Knipling af naturfarvet — blond — Silke. Saadan var flygtigere og løsere gjort end de samtidige Hørtraads Kniplinger, og Blonde blev derfor først en Betegnelse for en ringere Art Knipling, senere Betegnelse for en hvilken som helst, selv den sletteste Efterligning af Knipling. — Som Gave har Museet fra Fru Drejer (Stefansgade), der ogsaa har skænket andre Ting, modtaget en meget morsom stor Straahat fra Empiretiden. Den er antagelig af Florentiner Arbejde, og udgør et velkomment Supplement til et haandvævet ægte Kashmir Langshawl, som er skænket af Pastorinde Kaae. Indiske Shawler siges at være bragt paa Mode af Madame Récamier under Konsulatet. De blev senere under Navn af Franskshawler fabrikeret i Europa. Begge Dele passer godt til Museets Samling af hvide Empirekjoler. Denne er bleven forøget med en hvid Konfirmationskjole, som har tilhørt Kammerherreinde Maren Christine Undall f. Staal, f. 1. Dec. 1791 i Fredericia, d. 1878 i Viborg. Kjolen er en Gave fra Frk. Bregendahl, fra hvem Museet ogsaa har modtaget en Barneskjorte med sorte Korssting paa Krave, Haandlinninger og langs Slidsen. Skjorten er syet i Norge til en dansk Dreng og har tilhørt Kammerherre Laur. Chr. Undall, f. i Kbh. 1783, gift med ovennævnte M. C. Undall, død 1861 i Viborg. Hans Fader var Kommandør af sjællandske Jægerkorps paa Kronborg. Sønnens norske Dragt skal efter Familietraditionen have været Grundlaget for Kompagniets Uniform! — Dragtsamlingen er endvidere bleven forøget med 2 Par Damestøvler

og et Par Sko, forfærdiget af P. L. Petersen i København til Udstillingen i London 1851. Med Fodtøjet, som aldrig har været brugt, fulgte et Certifikat fra Udstillingen. Det er en Gave fra Fru Gerda Thomsen, Kbh. — Silkebrocherede Brudesko fra 1778, Kanevasbroderi til et Par Morgensko, og et Par smaa broderede Kanevas Barnesko er skænket af Frk. Franciska Blom. Barne-skoene har tilhørt Svend Grundtvigs Hustru, og Smagen i Skoene viser med al ønskelig Tydelighed Forskellen mellem det 18de Aarhs. Elegance og det 19de Aarhs. Borgerlighed, ja man kunde næsten sige Hjemmegjorthed. Kanevasbroderiet til Skoene er fra 1832. Kanevasnaalen uden Spids var da nylig kommet i Handelen. — En Brystsmæk af Silkebrokade er skænket af Antikvitetshandlerske Fru Andrea Jensen, og en af Sølvmor med Guldbroderi m. m. er erhvervet ved Køb. Smækken var i det 18de Aarhs. Glansperiode et af Dragtens Hovedpunkter, som man særlig kælede for. Jævnfør »Barselstuen« 2. Akts 3. Scene:

1 Dame: »Men hvad synes Jer om hendes Smække?»

2 Dame: »Jo vist, det var en Original af en Smække».

Boet efter Viceadmiral Uldall og Hustru har skænket forskellige Damedragtdele fra nyere Tid, saasom Damehatte, Haarpynt, Halvhandsker, samt 2 Boleroer, en Mantille m. m.

Tekstilsamlingen er desuden blevet forøget med nogle Prover af en pragtfuld Silkevest fra ca. 1780. Paa blaa Bund er brogede Ramager. Desværre er det kun Brudstykker, men det viser Silkevæveriets høje Standpunkt baade kunstnerisk og teknisk. Det er en enestaaende Dygtighed, der er udvist baade af Væver og Patronmager (den Tegner, som paa Mønstret angav Traadenes Krydsning). For at undgaa, at denne Færdighed bredte sig, blev ifølge M. Dreger disse Tegnere i Lyon, der var Silkevæveriets Arnested, holdt meget strengt afsondrede, næsten i en Art Fangenskab, men Ophævelsen af det Nanteske Edikt 1685 bidrog til at sprede en Del af dem, og dermed Vævekunsten, ud over andre Lande i Europa. — Et Lagen og 2 Pudevaar er erhvervet ved Køb. De er syede henholdsvis 1789 og 1796 og har Barokranker med Udfyldning af Grunde af mange forskellige Slags syet i fin hvid Hørtraad paa fint Hørlærred. Det er de samme

Grunde som anvendtes saavel i kulørt Silke som Traad, og i grovere Udførelse brugtes de — vel afpassede efter Materialet — saavel til broderede Agehynder som til Hedebosyninger. — Endvidere er købt et Sengeomhæng med Tæppe og Kappe trykt i brogede Farver med et fra Pompeii hentet Mønstermotiv. Det menes at stamme fra Overgaard ved Randers.

Til den i Omfang beskedne Samling af *Genstande fra Bylagene* er ogsaa indenfor dette Toaar gjort Erhvervelser. En »Bysens Kæp« eller Oldermændsstok med 11 Gaardmænds Navnebogstaver fra Ejby i Københavns Amt er skænket af Gaardejer Jul. Christiansen. Et Horn af udenlandsk Okse skal efter Sælgerens Udsagn have været brugt som Byhorn i Boeslunde, medens et andet Byhorn, der er købt af en københavnsk Marskandiser, siges at være kommet fra Fyn. Det er beklageligt, at slige lokale Minder bringes i Handelen eller paa anden Vis fjærnes

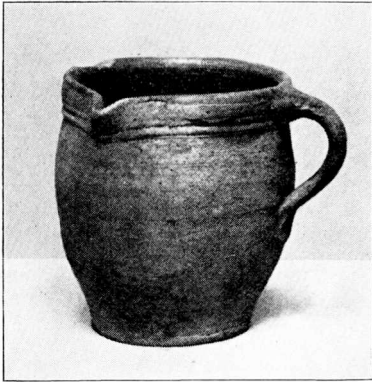

Fig. 14. Lerkande fra Tiden ca. 1780, fundet i en Grav paa Øster Assels Kirkegaard, Mors. Gave fra Førstelærer Touborg, Øster Assels.

fra Hjemstavnen uden at være fulgt af paalidelige Oplysninger.

Genstande, hvortil der har været knyttet særlige *Skikke eller*

Overtro, hører til de sjældnere Erhvervelser, men Nyheder er dog ogsaa at notere paa dette Omraade, og i det kommende, nye Folkemuseum vil der kunne opstilles en lille Samling af saadanne Ting. Førstelærer Touborg i Øster Assels paa Mors har som Gave indsendt en lille Flødekande af uglasseret Ler, fundet i en Grav paa Øster Assels Kirkegaard, og utvivlsomt tilvirket ca. 1780 paa den ovenfor omtalte Fajencefabrik ved Herregaarden Lund (Gammellund) i samme Sogn. Giveren gør opmærksom paa, at man i ældre Tid paa Egnen havde den ogsaa andetsteds fra kendte Overtro, at visse Sygdomme kunde kureres, naar man gav en Død den Syges Urin med i Kisten. Det er meget

muligt, at den lille Kande er kommet med i Graven af denne Grund, men Beholdere og andet Gravgoods fra forholdsvis ny Tid kan ogsaa være medgivet af andre Aarsager. Saaledes kendes fra mange Egne af Landet Skikken at give en Kvinde, der var død som frugtsommelig, Sytøj og Vand med i Graven, for at hun senere kunde sy Barnetøj og faa Barnet vasket eller døbt; savnede hun disse Ting, vilde hun gaa igen for at lede efter dem. Fund af Flasker og lign. i gamle Grave er ingenlunde helt usædvanlige. — Om Skikke ved Aarets Fester minder en Rumlepotte, som blev brugt af Drengene til at brumme eller »rumle« for Dørene med Nytaarsaften. Den er skænket af Gaardejer C. Lorenzen, Sæd ved Tønder. Endvidere en lille Samling københavnske Fastelavnssris af den Form, der endnu i dette Aarhundrede var almindelig — en Stang paa Trefod med Papirblomster paa Staaltraadsarme —, men som nu er fortrængt af andre Former og saa grundigt udryddet, at Museet kun har kunnet sikre sig nogle ret simple. En i københavnsk Antikvitetshandel falholdt lille Fane af Træ, udsavet i gennembrudt Arbejde, hvori læses R A 1789, kan bedst forklares som et Processionstegn fra et Sommer-i-By-Tog og har efter Typen at dømme snarest hørt hjemme paa Lolland eller Falster. Beklageligt nok ledsagedes Genstanden ikke af nogensomhelst Tradition om Hjemsted eller Benyttelse. — Fra Stedstrup Old i Holbæk Amt stammer tre saakaldte »Daabsmønter«, nemlig danske Sølv mønter, præget i Aarene 1652, 1658 og 1694 og benyttet som Daabsgaver gennem Tiden. Saadanne Mønter opbevaredes som en Slags Lykkeskilling, og det var almindelig Tro, at slikt gammelt Familiesølv kunde beskytte Spædbørn mod Forbytning af Underjordiske eller andet ondt. Om gammel Daabsskik vidner ogsaa to tegnede og malede »Fødselsminder«, som en Antikvitetshandler i Nykøbing F. havde erhvervet paa en Auktion i Østlolland eller paa Falster, og som engang paa Væggen i en Bondestue har erindret om Anne og Hanne Nielsdatters Fødsel i 1846 og 1848. Skolelærere, men ogsaa omvandrede Tegnere, prentede den Slags Mindetavler for Bønderne ved Fødsel og hyppigere ved Dødsfald. En Del haandkolorerede og mønsterklippede Bindebreve

stammer fra forskellige Egne og Tider. Det ældste er 1699 stilet til en Forpagterkone paa Voergaard i Vendsyssel Ane Jørgensdatter Hald, tre andre fra Aarene 1799 til 1832 er fra Fyn, og et femte, der er skænket af Overlæge Brinch, Spangshjærg Sanatorium ved Esbjerg, er ifølge Familietradition og Indskrift sendt af 14 unge Karle til Hedevig Tækker i Sønderho paa Fanø 1864.

En Ønskekvist til at vise Vand med, brugt i det nordlige Sverige, er skænket af Støberikonsulent F. A. Krog, Teknologisk Institut, og er i Modsætning til de tvegede Pilekviste, der sædvanligvis benyttes i Danmark, af Røn og formet som en ret svær, kort Stang, som skal bæres balancerende paa en Finger.

Som omtalt i forrige Aarsberetning har Museet i de senere Aar lagt en vis Vægt paa at supplere Samlingen af *gammelt Indbo fra Landbohjem*. Selvom Museet ikke saaledes som de lokale, kulturhistoriske Museer ude i Landet i Detailler skal kunne belyse de mange forskellige Faser eller Særpræg, vor gamle Bondekultur har haft at opvise i Landets forskellige Egne, saa maa det dog falde som det centrale Museums Opgave at gengive det over Landet vekslende Kulturpræg i Hovedtræk. Folkemuseets Samlinger maa kunne vise, hvorved Jylland skiller sig fra Øerne, hvad der har været typisk for Fynbo eller Falstring i Modsætning til Sjællænderen, og hvorledes Skellet har ligget mellem den solide østjyske Gaard, den fattige Hedebondes Hjem og Vestkystens stormhærgede Jordbrug. Efter saadanne kulturelle og geografiske Grænseskel maa Folkemuseets Landbosamling opstilles i den kommende Bygning, og i Overensstemmelse med dem maa Nyerhvervelserne indgaa. Dertil kommer ogsaa de særlige Krav, som Frilandsmuseets Bygninger stiller om gammelt Indbo og gamle Redskaber fra den Egn, hvorfra hver enkelt Bygning er hentet.

Fra A m a g e r foreligger kun faa og lidet væsentlige Nyerhvervelser, et Par Vindepinde med skaarne Ornamenter, en Løb af gennembrudt Arbejde og et Par andre Smaatting.

S j æ l l a n d er som sædvanlig særlig stærkt repræsenteret ved Genstande fra Københavns og Frederiksborg Amter, et Forhold, der i mindre Grad skyldes Museets Bestræbelser end den Om-

stændighed, at disse to Amter nu engang ligger Museet og de københavnske Antikvitethandlere nærmest. Fra Lille Lyngby i Nordsjælland er købt et Stolpeskab af Fyr med Navnebogstaverne A A S — 1729 og malede barokke Frugtklaser samt senere Rosedekorationer. Med Skabet fulgte et Bordendestykke med lignende Frugtklaser og Louis XIV-Guirlande. Husmand Ole Hansen Olsen sammesteds har skænket forskellige Genstande, bl. a. Lejle, Kærne, Hegle, Skættefod og blyindfattede Ruder, ligesom Gaver er modtaget af Muremester Georg Jensen og Overportør A. M. Nielsen, begge i Kongens Lyngby, og fra Fru Carls, Farum. Museet har søgt at tilvejebringe en Samling af de halm-bundne Løbarbejder, som tidligere har været fremstillet som Husflid i mangfoldige Former — Kurve, Krukker, Stole, Senge, ja selv Døre og Ligkister — Landet over, og har i Jylland ladet optage levende Billeder af Tilvirkningen¹⁾. I ældre Tid foregik Sammensyningen af de runde Halmbaand, der blev trukne gennem et »Løbhorn« eller en Flaskehals, med flækkede Vidier, medens der i nyere Tid bruges Tækketraad eller lign. Af nordsjællandske Løb er nu anskaffet flere, saaledes fra Skævingeegnen og fra Slangstrup. Museets Samling af det sortglasserede, nordsjællandske Lertøj med Reliefornamenter er bleven forøget med en Ølbolle med sortbrun Glassur, prydet med Tandsnit, bøl-gende Ranker og Laagknop af Form som en Lanterne, holdt af to opspringende Løver. Fra Horns Herred er kommet en krus-formet Drikkekande af Tin med graverede, barokke Tulipaner og Christian den Syvendes Navnetræk. Stemplet, ^{C O M}₁₇₉₅, henviser til Kandestøber Christopher Ostermann, der blev Mester i Hovedstaden nævnte Aar. Endvidere et rundt Kobberfyrfad fra Skibby og et Par af Kommunalærerinde Fru Thyra Mortensen, København, skænkede Vaffeljern fra Jægerspris.

Hedeboegnen og de nærmere Hovedstaden liggende »Københavnsbønders« Omraade har kun bragt forholdsvis lidt. En Ranglealen af Træ med Karvesnit, Staffering og Bogstaverne

¹⁾ Den fuldstændigste og smukkeste Samling af Løbarbejder findes i Her-nings Museum.

R N S — F O — 1800 er skænket af afdøde Fru E. Mozart-Jensen, en Hornlygte er fra Maaløvkanten, og et stort Lerkrus til Tyndtøl, brunsort glasseret og forsynet med blomstbærende Ranker og to Ørehanke, viser Indskriften: Peder Jeppesen, Jyllinge. — Fra Karlsrunder er købt en 64 cm. høj Løb af buget Krukkeform med Ørehanke til Opbevaring af Korn eller Gryn (Fig. 15), og fra Havdrup er som Gave fra Gaardbestyrer Emanuel Andreasen indsendt Bimler, Drikkekande og Madbomme. Hertil kommer

Fig. 15. Halmløb til Korn eller Gryn fra Karlsrunder.

en Drikkekande af Egestaver og et Par karvesnitpydede Banketærskler fra Ejby samt et Par Sykurve af malet Træ og Vidiefletning fra Jersieegnen. Kurvene bærer kvindelige Navnebogstaver og Aarstallene 1785 og 1817. En brunmalet Skabseng med Pilastre og Gipsornamenter opgives at være indkøbt i Roskildeegnen.

Sognene Vest for Roskilde, i Voldborg Herred, har givet mere, og der er ved Anskaffelser herfra tænkt paa Inventar til Frilandsmuseets endnu ikke genrejste Gevningegaard. Fra

selve Gevninge By hentedes to Armstole, hvoraf den ene har blaa Staffering paa rødbrun Bund og paa Rygbrætterne Karvesnitsrosetter og Dateringen 1845. Videre en trekantet Hængehylde, saakaldt Pyramide, lidt Husgeraad og et koloreret Nürnbergerkobberstik i Ramme, m. m. Fra Nabosogne kan nævnes et blaamalet Hængeskab med brogede Blomsterdekorationer, dateret 1827, et Stolpe-skab, Mangletræ med egenartet Ornamentik, Hegle med malet og udgraveret Dæksel fra 1798 (Fig. 16) og Flødeske med Christian den Syvendes indskaarne Monogram. Fra Vester Saaby stammer bl. a. et Bordendepanel, grønt med broget Dekoration

i tre Fyldinger, malet omkring 1800 og visende Mosesbarnet i Nilen, Moses foran den brændende Tornebusk og Salomons Dom.

Køgeegnen. Den som Fig. 17 afbildede Fyrretræskiste med rød, hvid og sort Ornamentik og Dateringen 1838 paa grønmalet Bund er hentet fra Strøby i Stevns Herred. De velbevarede Malinger giver en udmærket Prøve paa Landsbykunsten i Frederik den Sjettes Dage, og selve Kisten har Interesse som et — ganske vist meget sent — Mellemed mellem Slagkisten og Dragkisten. For neden har den en lang Skuffe, og en kort, høj Skuffe findes ved hver Side for oven, hvor de indvendige Læddiker plejer at

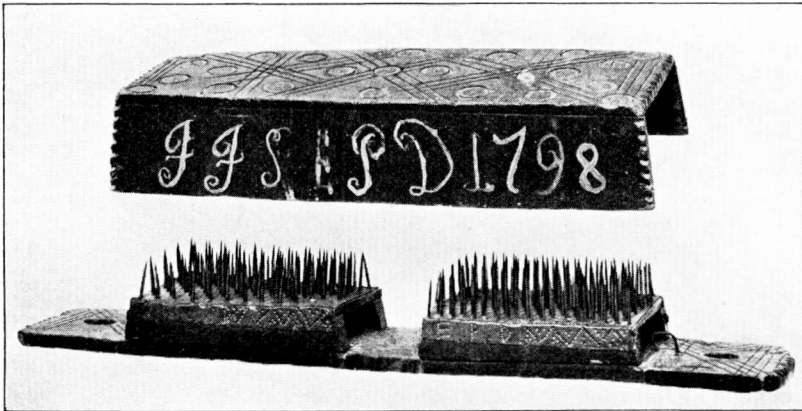

Fig. 16. Hegle fra Roskildeegnen med Dæksel.

sidde paa Laagkister. I samme Landsby har et indkøbt Hængeskab med Rosemaling 1806 haft hjemme, medens en trekantet, aftrappet Hængehylde skal være kommet fra Storehedingegnen. Gaardejer P. A. Petersen, Lille Linde, har foræret Plejle og Øllejler.

Holbækegnen. Ved Siden af noget Husgeraad, hvoraf kun skal nævnes et drejet og rødmalet Grødfad — en af de Husgeraad-sager af Træ, der nu er ligesaa sjældne, som de engang var almindelige —, er modtaget en Gangstol i firsidet Rammeform med forskydeligt Bræt med et rundt Hul til Barnet, og en firsidet Sykurv af Bøg med skraa Sider, gennembrudt af hjerteformede Huller, som bærer Vidnesbyrd om Kærestegave.

En lille, ejendommelig Sengehest, mærket I H S — A S C D — ANNO 1771 og nogle delvis karvesnitprydede Pølsehorn fra 1780 kommer fra Slagelseegnen. Vestsjællandske er ogsaa nogle Smaating, bl. a. en jærnsmedet Koklokke, nogle Jærnstager og et Mangletræ med Rytter, Hjort og andre Dyr, skaaret i Fladsnit 1789, alt fra Rude i Holsteinborg Sogn, samt en firsidet, skraakantet Træbakke med Aarstal 1760 fra Agerød.

Fig. 17. Grønmalet Laagkiste med Skuffer og brogede Ornament.
Stroby, Stevns.

Fra de sydligere Egne af Sjælland noteres Løb af oval Form (Æggekurv), et lille brogetmalet Hængeskab med Ranker og Roser, malet 1824, begge fra Vordingborgs Opland, en Fyrretræskiste fra Præstøegnen med malede Blomsterkurve og Aarstallet 1831 i hjerteformet Felt mellem Blomsterduske, samt endelig en Hængehylde af Fyr i udgravet Arbejde med Hjærter og Spiralslyng om et Kærestepars Forbogstaver J O G — M P D og Indskriften: ANO 1751 — FRØT GUD OG ERE KOGEN(!). — En aflang Kasse med Skydelaag, rosemalet Aar 1846, er givet af Snedkermester Lars Møller og er sandsynligvis sjællandsk.

Øerne Syd for Sjælland har hidtil været yderst daarligt repræsenteret i Landbosamlingen, og de, der kun havde Lejlighed til at bedømme disse Landsdele ud fra, hvad Dansk Folkemuseum kunde vise, maatte, uden Kendskab til de betydelige Samlinger i Maribo og Nykøbing F., faa et misvisende Indtryk af disse Landsdele. Man har, saa vidt det har kunnet lade sig gøre, arbejdet paa at rette denne Mangel. Fra Bogø er bl. a. købt en spaanflettet Seng og nogle Manglebrætter med forskellige Snitværksmotiver, og lignende Prøver paa den lokale Træskærerflid er anskaffet fra Møn sammen med nogle andre Smaasager. Vidnesbyrd om Hjemmekulturen i Falsters Landsbyer aflægger forskellige indkøbte Møbler. Fra Gedesby i Sydfalster er kommet et højt, malet Skab med renæssanceagtig Æggestavgesims og brogede Urtekoste i Vaser paa Dørene. Paa Rammetræet læses K M D — 1825. Desuden et Hængeskab med beslægtet Gesims og Staffering fra 1804 og to brogetmalede Fyrretræskister med Ejerbogstaver og Aarstallene 1816 og 1827 indenfor kronede Kranse eller Felter. Noget Husgeraad er fra samme Sogn, ligesom enkelte Vævespænd og Manglebrætter, dels med Karvesnit og dels med Blomster eller andre Motiver i udgravet Arbejde, er fra Gedesby. Væggerløse, Vaalse og Egnen om Stubbekøbing. En trapezformet med Svaj og Tunger udsavet Hængehylde er fra Vaalse, den som Fig. 18 afbildede Skættefod med

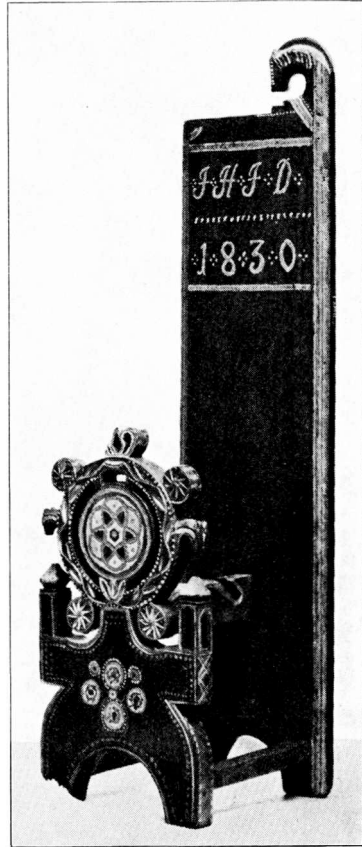

Fig. 18. Brogetmalet Skættefod fra Rabjærg paa Falster.

rød og blaa Staffering samt det paa Fig. 19 viste, drejede Træfad, der er malet grønt med rodt, har haft Hjemsted i Rabjærg. Gaardejer Hans Jørgen Larsen i Maglebrænde har skænket en Praaestage af Jærn paa Træfad. Et særdeles smukt Stolpeskab fra Eskildstrup har profildrejede Stolper, røde, knækkede Lister og brogede Rosetblomster og Tulipaner paa blaagrøn Bund. — De lollandske Erhvervelser er færre i Tal, men mellem dem er et af de nu saa sjældne, for det velsituerede Landsbyhjem typiske Møbler fra Senbarokkens Tidsalder at anføre. Det paa Fig. 20 viste renaissanceprægede Egetræsskab, som er købt af en Privatmand, stammer efter paalidelig Opgivelse fra Lolland, og

Fig. 19. Drejet Træfad fra Rabjærg paa Falster.

det viser sig ogsaa, at beslægtet Snitværk findes paa et lollandsk Hængeskab i Museet, og at et tilsvarende Skab fra Øen staar i et Privathjem. Mellem Skabets Fladsnitsornamentik findes Jesu Monogram og Indskrifterne: AF JORDEN ER WI — PAA JORDEN BOER WI — AF JORDEN ÆDER WI — TIL JORDEN BLIFVER WI — 1704 samt Citater af Salme 79 og 118 og atter Aarstal 1705. Desværre har Skabet mistet sin Fod og sin Staffering. Fra Frk. Maria v. Rosen har Museet som Gave modtaget et Hængeskab af Eg fra Sundby i Østlolland; dets renaissanceagtige Snitværk med Vinrankeornamenter synes at datere Skabet til Tiden om 1660, medens den senere, brogede Maling bærer Aarstallet 1858. Fra Thoreby er indkøbt forskelligt, bl. a. en Asketræsarmstol med udsavede Rygbalustre med Hjærter og Aaret 1840, fra Fejø en smukt udskaaren Stoleryg fra 1823.

Samlingen fra Bornholm er ogsaa meget spinkel, og af nyt

foreligger kun et lille Hængeskab med lodret Rifling, givet — sammen med et Billede fra ca. 1860 visende en Kone i Øens Dragt — af Hr. Niels Pedersen, København.

Det er stadig ikke lykkedes Museet at opspore nogen fuldstændig Panelstue fra en gammel fynsk Bondegaard, og det tegner

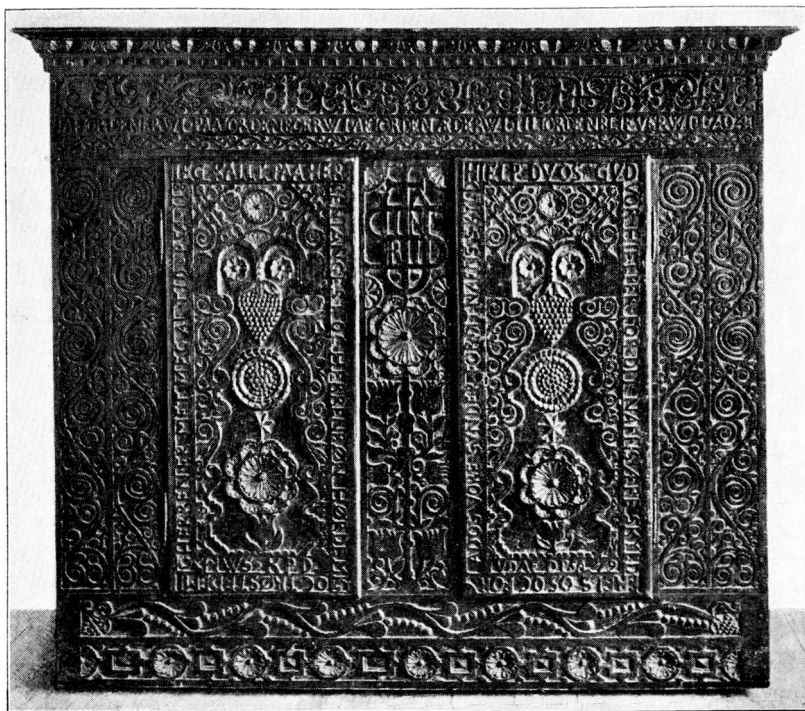

Fig. 20. Egetræsskab med Fladsnitsskæringer, 1704—05, fra Lolland.

til, at saadanne Stuer, der dog tidligere har været at se paa Øen, maa savnes i Dansk Folkemuseum. Alkovepaneler paa en enkelt Væg kan endnu træffes paa Fyn og Smaaøerne, men de stammer som Regel fra temmelig sen Tid. En saadan Alkoveforside i ud-savet og gennembrudt Arbejde med symmetriske Svaj, der løber ud i barokke Blomster og kroneformet Figur, er erhvervet fra Fjelsted i Vends Herred. Tre Fyrretræsskabe er indkøbt i Antikvitetshandel i Odense paa Grund af deres brogede Stafferinger,

som giver et godt Begreb om Landsbyernes jævne men smagfuldt beherskede Hjemmekunst. Det ene, et stort, dobbelt Klædeskab, har rocaillageagtig Blomsterdekoration, delvis ophængt i blaa Sløjfer. Et andet Dobbeltskab bærer Roser og Tulipaner samt Indskrift S M S — 1745 — I H R D, og det tredie Skab, der blot har en stor Fyldingsdør, prydes af bølgende Ranker med barokke Rosetblomster og har to forskellige Ejerpars Navnetræk: C P S — A M N D — ANNO — 1769 og det senere paamalede P N S — 1806 — K H D.

Til en fynsk Storstues Udstyr hører et sammesteds indkøbt Fyrretræsklappbord fra 1700-Tallets tidligere Del med Ben af Fjæle, udsavet i Svaj. Fuldmægtig L. T. Hagen har foræret en drejet Træbuddike fra Fyn. Fra Kissendrup stammer en lille, pottiformet Laagskaal af sortbrunt glasseret Ler med Ornamenter i højt Relief formet som Rækker af runde Knopper, Agern og Frugter; Topgruppen viser en Ko, der malkes af en Pige. Desuden er erhvervet en Kandepotte af brunglasseret Ler fra Helnæs, Vindepind med Raslekugle fra Marslev Sogn, Garnvinde fra Fjeldsted, Skættefod med Aarstal 1801 fra Odenseegnen, og en Del Smaasager fra Krarup, skænket af Lærer H. C. Frydendahl, smst. Nogle kalligraferede og kolorerede Forskrifter med Citater af Jobs Bog, Alfabet m. m. daterer sig fra Bæring, Puge Mølle, Kærby og Kjøstrup 1799, 1803 og 1809. Fra Langeland er et ejendommeligt Dekorationsstykke af brogetglasseret Ler, et Hængekar af Form som en Prædikestol.

Efter at det forløbne Toaars Nyerhvervelser er kommet til, er Museets Samling af Genstande fra Østjylland bedre i Stand til at vidne om den gamle, solide Hjemmekultur, der var typisk for denne Landsdel. Fra Tunø ved Samsø stammer to Vævespæld, hvoraf det ene bærer en Mands Forbogstaver: I I S F P T 1813 (Jens Jensen eller lign., født paa Tunø), samt en brogetmalet Hængehylde af usædvanlig Form, rimeligvis hjembragt af en af Øens Sofarende. — Paa de malede Dekorations Omraade staar Randerseggen ret højt. Herfra, nærmere bestemt fra Omegnen af Trustrup, Djursland, er et stort, blaamalet Klædeskab med røde Lister og spinkle Blomsterranker i rødt.

blaat og grønt paa hvide Fyldinger. Under Gesimsen læses en noget senere paamalet Indskrift: 18 — R H S B — M Esp. D B — 37. Desuden en Dragkiste af nyklassisk Form med broget rococopræget Maling paa blaat og en Opsats dertil med Skabs-

Fig. 21. Dragkiste fra Hollandshjærg ved Randers, lysgrøn malet med brogede Ornamerter.

døre som et Chatol, mærket 18 — R H S B — 37, aabenbart ved senere Tilføjelse. Djurslandsk er ogsaa en af Fru M. Ulrich skænket Egetræsugge med rundbuede Fyldinger og Fladsnits-skæringer i almueagtig Renæssancestil fra ca. 1650—75, samt en Armstol af Bog med Karvesnitsornamerter paa Rygbættene. Den paa Fig. 21 viste Dragkiste af Eg, der skal være købt i Hol-

landsbjærg, har broget Rococomaling i hvide Felter paa lysgrøn Bund. To Hængeskabe er indkommet fra Aarhusegnen, et fra Ajstrup fra 1791 og et fra Hads Herred fra 1803, begge brogede, det ene med Baroktulipaner, det andet med Hjærter og forskellige Blomster. Et hvidlakeret Thebord, der maaske oprindeligt har staaet i Købstad eller Herregaard, er købt i Illerup. Pladen har mangandekorerede Fajencefliser. I Favsing, Vejle Amt, er indkøbt en grønmalet Egetræskiste med underliggende rødt. I det sentbarokke Jærnbleslag ses i drevet og gennembrudt Arbejde Maane, Hjul, Hjærter samt en Engel og et Par Menneskefigurer. Af mindre Genstande fra de samme østjyske Egne skal nævnes et Par Mangletræer, et Vævespjæld (skænket af Fru Mette Kathrine Keilstrup i Jelling), Garnhaspe og Vindepind (fra Grenaaegnen, skænket af Fru Marie Jensen, Gentofte), Urhus fra 1823, Kridthus af Messing, Æske med Karvesnit, udgravet i en Egeklods 1761, og en Glasflaske af Form som en Gris. En Skættehaand fra Dørup bar den ejendommelige Indskrift: S H M W K S J G D L T S S P D J, der efter Sigende skal tolkes som: Slaa haardt min Ven, kom snart igen, drej Lokken tit, saa spilder du it. En Uro af Halm og udklippet Glanspapir er lavet af en Mand fra Aarhusegnen efter gammelt Mønster derfra. Ejendommeligt nok falholdt han saadanne Uroer paa Strøget i København i Julen 1929, skønt Op-hængningen af disse ikke her i Landet, saaledes som andetsteds, særlig knyttet til Julen. En lille Samling Mad- eller Barsel-spande viser Prover paa jysk Pottemagerarbejde (Fig. 22). I det mindste en af dem synes at være tilvirket i Pottemagerregnen omkring Sorring.

Ved Indkøb og Gaver er der gjort en Del Erhvervelser i Egnen omkring Hammel. Gaardejer Mads Skov i Granslev har foræret Tenstol, Mælkekrukke af Ler, Tværøkse, Valkebræt m. m., Gaardejer Hans Kock, sammesteds, et øjensynlig meget gammelt, jærnsmedet Næsebaand (»Niesøel«) til Stude og et Hængehjærneskab af Eg med Fladsnit og broget Staffering af Vase med Roser samt Navnebogstaverne N P S K 1789, betegnende Niels Pedersen i Knudstrup. Gaardejer Carl Jensen, ligeledes i Granslev, Skættefod fra 1847 og tilhørende Skættehænder. I Skjød er indkøbt en

brogetmalet Dragkiste med Brunmarmorering og Blomster, medens Gaardejer Hans Thomsen, Sparregaard i samme By, har givet Praasestage og adskillige Redskaber. Assistent Marinus Nielsen, Hammel, staar som Giver af et Mangletræ med Rilleornamenter fra Venge. To malede Armstole, købt paa Ry Nørskovauktionen 1929, stammer formentlig fra Silkeborgegnen.

Fig. 22. To Barselspande af glasseret Ler. Den til venstre fra Æbeltofteggen, den til højre fra Stjær.

Viborgeggen og Salling. Fra Haasum er erhvervet et blaamalet Klædeskab af en for Salling særpræget Type med et øvre Rum med Klap. Udformningen er enkelt nyklassisk og Dekorationen brogede Blomster. En ualmindelig stor Maltløb, den samme, som omtales i Jeppe Aakjær: Fra min Bette-Tid, er ved Jeppe Aakjærs Mellekomst foræret til Museet af Gaardejer Laust Laursen, den nuværende Ejer af den afdøde Digtters Fødegård i Aakjær. Tækkeskovl og Valkefjæl, der har tilhørt Aakjærs »Gamle Yver«, er skænket af Husmand Jacob Iversen, Vridsted, Fjends Herred. Fra Over Viskum kommer en Ølkovs af Sorringarbejde, fra Vejrum en Halmuro som den ovenfor omtalte,

købt af en af de faa, der endnu giver sig af med at lave saadanne Arbejder.

Fra Mors har Museet sikret sig andre Prøver paa slig gammel Husflid ved Køb af Sime- og Halmviskarbejde. Fra Thy og Vendsyssel er kun kommet et Studeprangerskrin og et Par Smaating, bl. a. Dynemonsterpinde med Garn som Gave fra Fru Ole Jensen, Heden i Understed Sogn. — Vestjylland. En Egetræskiste med fire rundbuede Fyldinger og Fladnsnit i barok Renæssance, marmormalet i senere Tid, stammer fra Tiden ca. 1650—75 og har haft hjemme i Ringkøbingegnen. En lille, spinkel, drejet Træbismær til Traadvejning kommer fra Vostrup i Lønborg Sogn, og en usædvanlig stor Jydepotte, brugt til Gildesmad, samt en Øltragt af Jydepotteler fra Vardeegnen. Faaretojr af Revlingris, som nu er saa godt som afskaffet overalt, er købt af en Faareholder i et Jordhus paa Heden. I Kobbermøllen ved Flensborg er ifølge Stemplet D & G (Danielsen og Gørrisen) tilvirket en fra Lintrup ved Holsted erhvervet Sengevarmer med indpunslat Tulipanvækst i Urtepotte. — Overlæge Brinch, Spangsbjærg Sanatorium, har foruden det Side 94 og 102 nævnte foræret en gammel Vandfarvetegning af Niels Jensen Tækkers Hus i Sønderho paa Fano.

Sønderjylland. En Vugge med svejftet og tunget Frontespice over Hoved- og Benende er købt ved København, men skal have hørt hjemme i Tyrstrup ved Haderslev. Fra dette Nabolag (Mølby) kommer ogsaa et højt, brogetmalet Stueur med Baandslyng og Roser. Kassen bærer Aarstallet 1793 og Skiven Signaturen: London 1793. I Kvistrup paa Haderslev Næs skal have staaet et i Antikvitethandelen indkøbt Bord af særlig gammel Type, der næsten virker middelalderlig. Pladen hviler paa to brede, lodretstillede Fjæle, der for neden er udsavet i Svaj og for oven danner Kortsider i et Kisterum med Laage under Pladen. — Fra Hr. Anton Frederiksen, Seggelund Dam ved Haderslev, er modtaget forskellige Redskaber m. m. som Foræring, og herfra er købt en Hestegang. Auktionsdirektør Winsløw, København, og Kunsthandler H. Ferlov har foræret Kistebilleder, trykt i Haderslev ca. 1800. — Fra Aabenraas Omegn er to store Klædeskabe med brogede Malinger. Det ene har blaa- og brunrødt

marmorerede Pilastre, svær, svajet Krongesims med udskaaret Rocailleværk og i øvrigt malede Rococokartoucher og ophængte Rosenkviste. Paa det andet har Krongesimsen Tandsnitsinddeling, Halvsøjlerne er snoede, og der findes en ældre Arabeskmaling, som delvis er overmalet med Blomsterduske og Baandsløjfer. Et tredie Skab med Dateringen 1766 og et lille Hængeskab fra 1826 er indkøbt fra Als og viser andre malede Dekorationsmotiver. En Himmelseng fra 1820, stammende fra Angel, er en Gave fra Fru Skoleinspektør Hansen, Holte. Fra Flensborgegnen er et Mangletræ, der i Stedet for Skæringer og Hestehaandtag har brogede Plantedekorationer og profildrejet Haandgreb. — Vestslesvigsk er et Klædeskab i almueagtig Louis XVI-Stil, kronet af Balustrade med Gitterværk, fra Døstrup, en »Klue'stag« fra Sæd ved Tønder, nemlig en af de Springstokke, hvormed man i Marsken sætter over Grofterne, og en af Gaard-ejer C. Lorenzen i Sæd skænket Rygningsplov til at skære Græstørv med. Ved Erhvervelsen af disse og andre Redskaber er der optaget levende Billeder af Benyttelsen.

Museets Samling af *Dragtdele og Tekstiler fra Landbohjem* er bleven forøget med nogle Dragtdele fra Fyn, blandt andet en rød strikket Trøje og nogle Kjoleliv fra Bjærg Herred i Odense Amt. Med Sorg saa Museets Udsending Skørtet til et af Livene sidde som Møbelbetræk i Gaardens Stadsstue. Et rødt og et grøntribet Stoffeskørt og nogle Smaadele er erhvervet i Skovby Herred. Det er ikke muligt at stille disse Dele sammen med de førnævnte til een Dragt, hvad der er saa meget mere beklageligt, som Museet ingen Dragt har fra Fyn. Den eneste til 1928 kendte hele fynske Dragt findes paa Middelfart Museum, og der er Forklædet endda ældre end den øvrige Dragt. Det er et Empireforklæde, der er lavet til at sidde op under Armene, og det er for langt til at fæstes om Livet paa Bæltets normale Sted. Desuden er fra Bjærg Herred erhvervet en kort slagformet Kaabe, Hovedtøj og en Skindfrakke fra ca. 1800, medens der fra Vends Herred er indgaaet en brun Stoffes Trøje med kulørte Blomster, en smaa-mønstreret Vest samt en rød Toplue, der ved Hjælp af et Par i Samlingen værende Skindbukser foreløbig udgør Museets eneste

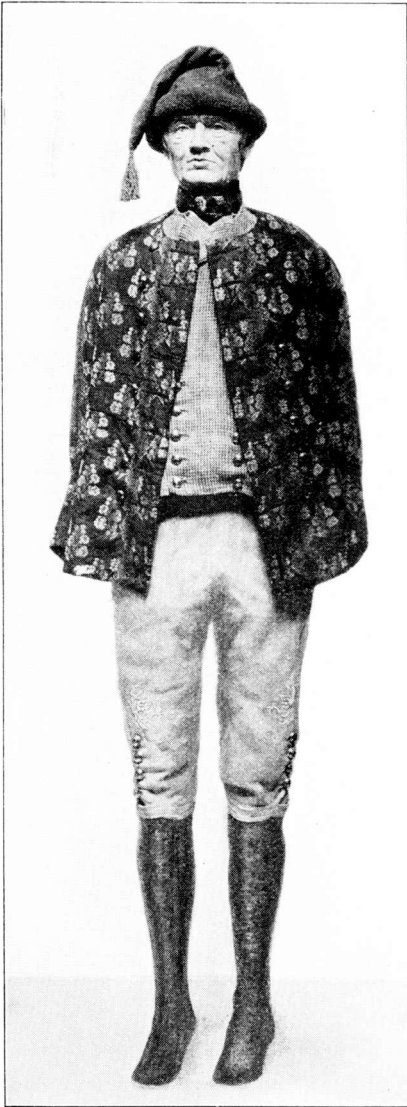

Fig. 23. Mandsdragt fra Fyn.

Dragt fra Fyn (Fig. 23). Foruden mindre Dragtdele, saasom Forklæder, Tørklæder, Hovedtøjer m. m., er erhvervet 2 Stykker Sengeomhæng med trykt, hvidt Mønster paa blaa Bund, samt et Stykke af et Omhæng med paatrykt graasort Mønster paa hvid Bund. Fra Svendborg Amt er købt et Haandklæde med Hul-somme og flettet Trænd, samt et Par hvide, uldne Strømper med Rudemønster. — Fra Vejle Amt er købt en Del Hovedtøjer og mindre Dragtdele til Kvindedragt, men desværre er det heller ikke dér lykkedes at erhverve Stykker, der kan sammensættes til en hel Dragt. Derimod har Museet haft den Glæde, som Gave fra Fru M. Kyed i Børkop at modtage en hel Mandsdragt med rød, strikket Toplue, rød, mønstret Trøje, 2 tværstribede Veste og brune Fløjls Bukser. Den stammer fra St. Velling i Smidstrup Sogn, Vejle Amt. — Skænket er af Gaardejer Laugesen, Trelde, et graagrønt Kjoleliv, af Frk. Skytte, Kolding, en rød, broderet Hue fra Trelde, af Fru Smidt,

Smidstrup pr. Fredericia, en sort Fløjls hue med Guldknipling. Fra Fru Petersen, Børkopgaard, er modtaget et hvidt tambure-

ret Tørklæde, fra Fru Lomholt, Villa Gimle, Skaarup Sogn, 2 Daabshuer, fra Fru Petersen, Jerslev Kro, en broderet Huenakke. Endvidere er et sort Silkeliv en Gave ved Fru Hald, Vrigsted.

Fra Heden paa Sjælland er købt et Par særdeles gode Skjorter og Særke med forskellig Udsyning, samt forskellige enkelte Dele af Mandsdragt. Et Par hvide, mønstrestrikkede Kvindevanter fra samme Sted er en Gave fra Fru Mozart-Jensen, Farumgaard. En Samling Træsko fra Kgs. Lyngby er skænket af Murermester G. Jensen, smst. Desuden er forskellige Hvidsømsarbejder fra Vest- og Midtsjælland erhvervede. Disse er ikke saa rige som Arbejderne fra Østsiden af Sjælland, men Hvidsøm omtrent paa samme Maade som Hedens har dog været udført der, hvorimod Fyn væsentlig kun har Hulsømme og Trændfletning. Jylland har saa godt som ingen hvid Udsyning haft paa Lærred. Fra Sjælland er endvidere erhvervet 3 Agehynder med kulørt

Uldgarnsbroderi fra Tiden 1797 til 1817. Fra Falster er købt nogle Dragtdele, bl. a. Linhætter, som Museet intet Eksemplar

Fig. 24. Nordfalstersk Kvindedragt, skænket af Fru Rasmussen, Stouby.

ejede af, og Museet har haft den Glæde at modtage som Gave fra Fru Rasmussen, Stouby, Væggerløse, Falster, en Nordfalsterdragt med flere Hovedtøjer (Fig. 24). — Fra Sønderjylland er købt en Samling Læreklude og forskellige Smaadele, saasom Hovedtøj og lignende samt en flosvævet Stolehynde. Sønderjylland er det eneste Sted i Landet, hvor Flosvævning vides udført, og bevarede Stykker findes. Derfra er ogsaa erhvervet et Stykke Rylagen med Pyramus og Thisbes Historie. Rylagen er det gamle danske Navn for de sønderjydske Vævninger, som Tyskerne kalder »Beiderwand«. Dette Ord bruges ofte i dansk Sprog, hvad der ingen som helst Grund er til, da vi har en god dansk Betegnelse. Saa meget mindre er der Grund til at bruge Ordet, som Beiderwand ogsaa kan betyde almindeligt Hvergarn. »Ry« er af samme Rod som »ru« og betyder noget ujævnt eller groft. Mønstermotiverne i Rylagen er taget fra Damask- og andre indviklede Vævninger. Museet ejer f. Eks. 2 nederlandske Damaskservietter fra det 17. Aarhundredes første Halvdel med Fremstilling af Pyramus' og Thisbes Historie.

Blandt de erhvervede *Smykker fra Bondehjem* maa nævnes 3 Par Snøremaljer med tilhørende Naal og Kæde af forgyldt Sølv med paalagt Filigranornament. I Naalen er foruden Navn indprikket 1831. De stammer fra dansk Amager. Desuden er fra Midtsjælland erhvervet et Kaabespænde, 3 Livbaandsspænder, et lille sølvforgyldt Spænde i Hjerteform med 2 Fugle, der holder en Krone over Hjertet, samt 2 Par Skospænder. — Fra Fyn er købt 2 Dusin klare, rosetgraverede Knapper foruden en Del store Knapper. — Endvidere er købt et Par Spænder, hvormed man paa Als hægtede Forklædeliningerne sammen bag paa. Spænderne bestaar af 2 mód hinanden vendte Løver, der har en Kæde og Krog til Lukning. De har sikkert deres Oprindelse fra de 2 Løver i det slesvigske Vaaben. — Fra Læsø er købt 2 Brystbukler, de saakaldte »Braaser«.

Foruden det allerede nævnte er Gaver modtaget fra:

Hr. Aagesen, Snedker O. J. Andersen, Enkefru Andersens Dødsbo ved Hr. O. M. Andersen, Frk. Nic. Bie, Frk. Franciska Blom, Frk. Bregendahl, Fru Dreier, Kunsthandler H. Ferlov, Fru Kristine Forman,

Kunsthandler Grosell, Fuldmægtig L. T. Hagen, Boet efter Frk. Nathalie Hansen, Frk. Holm, Museumsinspektør Chr. Axel Jensen, Frk. A. Lange, Museumsdirektør M. Mackeprang, Fabrikfirmaet Th. Marstrands Eftf., Frk. Else Mohrbutter, Snedkermester Lars Møller, Boet efter Landinspektør, Kapt. Norgaard, Frk. Ida Olsen, Boet efter Hof-sadelmager Lauritz Petersen, Fru Fuldmægtig Petresch-Christensen, Hr. Niels Petersen, Fru Philipsen, Læge Viggo Stochfleth, Konditor H. Sørensen, Boet efter Viceadmiral F. Uldall ved Ingeniør E. Uldall, Elektriker Alfr. Valentiner og Auktionsdirektør Winsløw, alle i København. Desuden Skovrider Ratken Find, Rungsted, Murermester Georg Jensen, Kgs. Lyngby, Frk. Marie Hansen, Gjevninge, Hr. C. Christensen, Roskilde, Hr. Vincentz, Slagelse, Opsynsmand Thomsen, Vordingborg, Fru Rasmussen, Stouby, Falster, Fru Marie Cathr. Hansen, Ryskov, Snedkermester Rasmussen, Fangel, Fru Cathrine Jespersen, Paddesø, Gaardejer Peter Mikkelsen, Ejlbjby Lunde, Enkefru Ane Cathrine Pedersen, Dongs Højrup, Museumsforstander Johs. Olsen, Svendborg, Fru Hans Madsen Clausen, Bregninge, Ærø, Frk. Christensen, Fredericia, Museumsforstander H. P. Hansen, Herning, Fru Kirsten Marie Madsen, Sønderlev, og Førstelærer Touborg, Øster Assels.

KIRKENS PROFANBENYTTELSE I ÆLDRE TID.

Af Kai Uldall.

Vor Tid kender kun Kirken som Gudstjenestens Hus. Kun rent undtagelsesvis kan en Kirkekoncert eller anden passende Handling finde Sted i en Kirke. Tidligere har Forholdet været anderledes, og der skal her fremdrages en Række Eksempler paa verdslig Brug af danske Kirkebygninger i ældre Tid.

Baggrunden for dette Emne er Middelalderens Sammenblanding af helligt og søgt. I den katolske Tid fandt kirkelige Handlinger Sted udenfor Kirke og Kirkegaard, samtidig trængte det verdslige Liv ind over Kirkens Tærskel, og endelig herskede Skikke, hvori profant og sakralt tilsyneladende var gaaet op i en Enhed. Aarsagen til denne Sammenblanding maa for en Del søges i Middelalderens Afhængighed af førkristne Skikke.

Det kan for Nutiden være vanskeligt at fastslaa, hvor man i